

Spomin na Mauthausen in obsodba nacizma

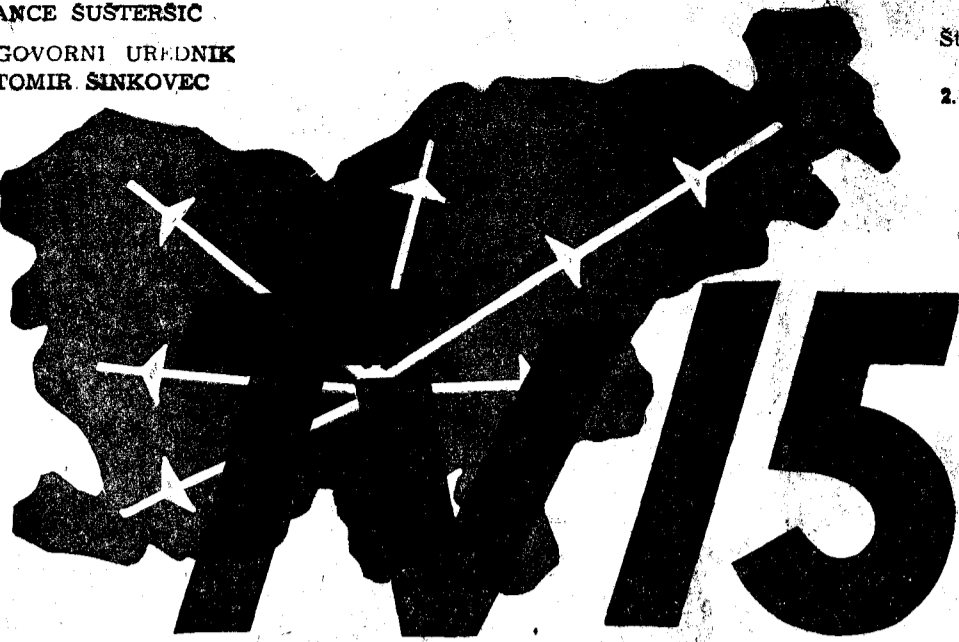
Na zasedanju Mednarodnega taboriščnega komiteja Mauthausen, ki je bilo v Beogradu od 22. do 24. maja, so sodelovali zastopniki Francije, Belgije, Avstrije, Sovjetske zveze, Češkoslovaške, Poljske, Nizozemske Luksemburga, Madžarske, Zvezne republike Nemčije in Jugoslavije. Na zasedanju je bil tudi namestnik generalnega sekretarja Mednarodne federacije udeležencev odborških gibanj (FIR) Aleksander Cichoki.

V imenu ZZZ NOV Jugoslavije, ki je bila gostitelj letošnjega zasedanja, je udeležence pozdravil generalni sekretar zveze Ivan Božičević. V svojem govoru je omenil pomembno in plodno dejavnost komiteja, da seznanjajo mladinu z ideali, ki so navdihovali borce odporiških gibanj, da ohrani spomin na vse tovariše, ki so padli kot žrtve barbarskega nacizma in da se jim dostojno oddolži s postavitvijo spomenika. Ko je navedel žrtve Jugoslavije, je naglasil, da je 23% prebivalstva Jugoslavije trpelo pod terorjem nacističnega preganjanja. Opozoril je tudi na ogromne napore človeštva za ohranitev miru.

O delu komiteja je poročal njegov generalni sekretar dr. Heinrich Dürmayer, ki je še posebej obsodil nezasišane provokatorske

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUŠTERSIC
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

Leto II
Štev. 23
2. VI. 1964

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Zakon o dodatku zaposlenim udeležencem NOV

Skupščina SR Slovenije je 28. maja sprejela zakon o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne. Sprejetje tega zakona predstavlja pomemben uspeh prizadevanj po ureditvi gnotnega položaja tistih udeležencev NOV, ki so zaposleni kot nekvalificirani ali polkvalificirani delavci. Toda z ozirom na širino, s katero ta zakon rešuje to vprašanje, bodo ugodnosti, ki jih vsebuje, deležni tudi posamezni udeleženci NOV, kvalificirani delavci in to predvsem taki, ki so zaposleni v manjših delovnih ali gospodarskih organizacijah. Tudi Zvezni skupščini je že predložen osnutek zveznega zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOV, to-

v posameznih republikah različno, je v tem predlogu zakona predvidena možnost sprejetja ločenih republiških zakonov. In ker je v Sloveniji neprijemno višje povprečje osebnih dohodkov od takega povprečja v drugih republikah, je bilo potrebno, da je pri nas izšel poseben zakon.

Po tem novem zakonu imajo pravico do dodatka udeleženci NOV, ki so se vključili v narodnoosvobodilni boj pred 9. septembrom 1943 in udeleženci španske državljanske vojne, če so v stalnem delovnem razmerju in delajo poln redni delovni čas ali delovni čas, ki se po 25. členu zakona (Nadaljevanje na 3. strani)

OB DVAJSETLETNICI USTANOVITVE PRVE SLOVENSKE ARTILERIJSKE BRIGADE

Jubilej partizanskih topničarjev

Dvajset let je minilo letos 7. maja, kar je bila v Laščah nad Dvorom ustanovljena 1. slovenska artilerijska brigada. Sestavljali so jo trije divizion, zaščitni bataljon, inženirijska četa, obveščevalni, sanitetski in transportni vod. Vsega skupaj kakih 500 borcev, ki so imeli približno 30 topov. Za vleko je skrbelo kakih 100 konj. Seveda vseh topov niso naenkrat uporabljali, pač pa samo tiste, ki so jim najbolj ustrezali za to ali ono akcijo, pač v skladu s cilji, ki jih je bilo treba obstreljevati.

Zaščitni bataljon pa je skrbel za varnost topov, ki so bili zaradi svoje težke gibljivosti in navezanosti na pota in ceste v pogojih manevrskega vojskovanja zelo izpostavljeni sovražnim napadom. Kadar ni bilo akcij,

so se tudi divizioni udeleževali bojev kot pehota, topovi pa so bili obnem s strelivom po delih poškrti po skrivališčih. Se več, razmeroma veliko število topov je dovoljevalo, da so jih imeli skrite na več sektorjih, blizu krajev, kjer so predvidevali njihovo uporabo.

Začetki artilerije v NOV Slovenije pa segajo dlje v preteklost. Stare sanje vseh partizanov, da bi imeli topove, s katerimi bi rušili sovražnikove utrdbe, so se izpolnile julija 1943, ko so dobili dva protitankovska ir' en gorski top, vse tri italijanske proizvodnje. Ponje so morali iti v Bosiljevo, poslali pa so jih zavezniki. Ti trije topovi so se udeležili napada na Zužemberk konec julija 1943.

Pogoje za ustanovitev večjih artilerijskih enot je ostvarila italijanska kapitulacija. Nastalo je obsežno osvobojeno ozemlje od tržaške železnice do demarkacijske črte med Nemčijo in Italijo ter Kolpe, na Primorskem in od Soče do tržaške železnice in še onkraj nje globoko v Istro. Poleg tega so naše enote zaplenile precejšnje število topov, opreme in streliva.

Zaplenjeno orožje so znali takoj uporabiti. Grčarice, Pudob in Turjak so bili prvi izpiti, ki so sovražniku zabili strah v kosti in ga prisilili, da je spremenil način utrjevanja. Nič več se niso sovražne postojanke zatekale v zidane stavbe, ampak v okope in strelske jarke ter podzemne bunkerje. Sledila je ofenziva na-

ših enot preko demarkacijske črte med Nemčijo in Italijo in na Hrvaško. Blestečo zmago naših enot v Stojdragi, ob kateri so si lomile zobe že mnoge naše brigade, je omogočila artilerija. Prav tako je artilerija zlomila odpor cele vrste posadk v manjših postojankah ob meji. Sledila je nemška oktobrska ofenziva. Topovi so romali v skrivališča, razen nekaj malenkosti pa niso sovražniki našli skokraj nič. Topništvo je ostalo neokrnjeno. Kmalu po ofenzivi se je spet udeležilo vrste akcij, med katerimi je zlasti važna tista na Kocčevje. Naše enote so že znale organizirati sodelovanje med topništvom in pehoto, kar se je izkazalo v kasnejših bojih. Kmalu ni bilo več napada na utrjeno postojanko, v katerem ne bi sodelovalo tudi topništvo. Tako se je artilerija udeležila napada na Zdensko vas in omogočila našo zmago, napada na Ribnico, krona vsega pa je prvomajski napad na Zužemberk. Takrat so topničarji streljali skozi okna, ker so bili zidovi predebeli. Po štirih dneh so naše enote sovražno posadko iz Zužemberka pregnale. Nato Dobrava, Dobrnjč, Trebnje in nazadnje Mirna peč.

Do tedaj je bila artilerija v sestavu VII. korpusa razdeljena na tri divizione, dva v 15. in eden v 18. diviziji. Pokazalo se je, da je bolje, če so vsi divizion skupaj, pod enotnim poveljstvom, zato je bila ustanovljena brigada.

Kmalu nato, 12. junija, se je artilerija udeležila napada na Štampetov most. S točnimi zadetki, ki so presunili tako naše

(Nadaljevanje na 3. strani)

Spominsko slavlje v Trbovljah

Štirideset let je preteklo te dni od dogodkov v Trbovljah, ki so takrat pretresli našo in mednarodno javnost ter strnili naše ljudi v odpor proti rastoči nevarnosti jugoslovanskega fašizma. Organizacija jugoslovanskih nacionalistov ali s kratko ORJUNA je v Trbovljah doživela odločilen moralni poraz in se osramotila, tako da je kmalu doživela svoj klavrn konec in prenehala obstajati.

Proslave obletnice te zmage proletarske solidarnosti se je 31. maja letos udeležilo kakih 7000 Zasavcev. V središčih vseh treh zasavskih občin so se vrstile proslave že ves maj, končna, zadnja pa je bila v Trbovljah. Na njej je govoril udeleženec boja z orjunaši, tovariš Miha Marinko.

obtožbe neonacistov v ZR Nemčiji, naperjene proti najvišjim jugoslovanskim državnikom. Opozoril je tudi na to, da na ozemlju ZR Nemčije zdaj nemoteno delujejo številne ustaške in druge kvizilinske jugoslovanske skupine, ki so tesno povezane z nemškimi revanšisti.

Po zelo živahni in stvarni razpravi so sprejeli več sklepov in resolucij. Na predlog poljske delegacije so sklenili, da organizacije članice komiteja pošljejo vladam svojih držav zahtevo, a predvsem vladi ZR Nemčije, da sprejmejo odloke, na podlagi katerih ne morejo zastarati obtožbe proti vojnim zločincem.

Resolucija, sprejeta na koncu zasedanja, opozarja na več oblik ponovnega oživiljanja nacizma, na nevarnost tega gibanja in še posebej na aktivnost ustaških in drugih kvizilinskih protijugoslovanskih skupin v ZR Nemčiji. V resoluciji je naglašena tudi upravičenost jugoslovanske zahteve po odškodnini žrtvam nacističnih zločincev, v njej je tudi protest proti omejitvi roka za pregon vojnih zločincev.

Na zasedanju so v zgodovinski komisiji obravnavali tudi delo za pripravljane obsežne in dokumentarne publikacije o nacističnem koncentracijskem taborišču Mauthausen, ki bo izšla ob proslavi 20-letnice osvoboditve tega taborišča. Tudi o pripravah na to proslavo so se natančno pogovorili.

Na koncu zasedanja se je generalni sekretar Mednarodnega komiteja Heinrich Dürmayer v imenu vseh tujih delegatov toplo zahvalil jugoslovanskim gostiteljem za pomoč pri delu, za gostoljubnost, za prijetne dni njihovega bivanja v Jugoslaviji.

da ker je povečanje osebnih dohodkov zaposlenih

Topničarji prvega divizona prve artilerijske brigade VII. korpusa jeseni 1944.

OBČANOVA BELEŽNICA

Dogodilo se je nekaj povsem vsakdanjega. Človeškega. Seveda, če to merimo s te plat: Francej — Micka, ali pa Jože — Mirko.

Jasno je, da ljudje nismo vsi enaki. Nikoli tudi ne bomo. (Tu mislim na to, kar zadeva značaj, navade itd.) In dolgočasno bi bilo, če bi bili vsi enaki, mar ne?

No, in če s te platl presojava vse to, kar se je pripetilo v eni izmed komun v zasavskih revirjih — čeprav za to bolezen »zameritis« (če jo smem tako imenovati) niso imune tudi druge komune — ne moremo reči, da so kdo ve kaj narobe storili! Nasprotno! Prepričani so, da delajo povsem prav in v prid skupnosti!

Vendar — sleherna medalja ima tudi drugo plat!

Takole je bilo...

V nekem kemičnem kombinatu blizu Ljubljane so se skregali med seboj... Vodilni uslužbenec. Pravzaprav — dva inženirja kemije in vodstvo podjetja.

Bržkone je bil v tem »besednem dvoboju« tudi marsikakšen drobec resnice in upravičenosti... Konec koncev pa je prav vseeno, zakaj so se skregali. Ali zaradi nepravilnih odnosov ali pa zaradi stikovnosti. Dejstvo je namreč naslednje: oboja kemična strokovnjaka sta kapustila podjetje in odšla... Kam — ni vedel nihče.

Pred mesecem dni pa je bilo moč izvedeti zanju!

»Če ne — pa v drugi komuni«

In — od kod je prišla vest?

Od nikoder drugod kot iz — Beograda!

In kako? — boste vprašali.

Morda nenavadno ali pa tudi ne...

Zvezni urad za cene, kamor morajo vsa podjetja poslati prošnje oziroma utemeljitve za povišanje, ali pa sploh za formiranje cen svojih novih izdelkov, je prejel tudi prošnjo nekega »Komunalnega podjetja« iz revirske občine, za registracijo cen — dobro preberite! — nekih barv in lakov!

Podjetje — komunalno — ki je bilo bržčas ustanovljeno za opravljanje povsem drugih poslov, se je jelo ukvarjati z izdelavo ali proizvodnjo (imenujte to kakorkoli hočete!) barv.

Ko so vprašali komercialnega direktorja tovarne barv in lakov (vendar konkurentnega podjetja od tistega, iz katerega sta odšla oboja omenjena strokovnjaka), ki je med drugim tudi član sveta za kemično industrijo zvezne gospodarske zbornice, če ve kaj o tem »novem« podjetju za proizvodnjo barv in lakov, je odgovoril:

— Ja, nekaj sem pa slišal... Sicer pa so tam začeli zato, ker so se skregali v... (saj ni pomembno, če kraj in tovarno omenim! — op. p.)

Naposled niti ne gre za to, ali v kakšnem komunalnem podjetju začno izdelovati barve in lake ali pa kaj podobnega. Bolj nevarno — praksa pa je v nekaterih primerih to že večkrat potrdila — je dejstvo, da se bo bržkone to podjetje, ki danes posluje sicer v celoti v prid komun (ker je pavsalist in ima zaradi tega tudi manjše obveznosti do družbe), pojavilo danes ali jutri pri eni izmed bank z zahtevkom za zgraditev nove tovarne barv in lakov, čeprav so sorodne tovarne že nekaj let v rekonstrukciji, z utemeljenimi predračuni in elaborati, a sredstev ne morejo dobiti...

To je torej tisti subjektivni faktor, o katerem govorimo tolikokrat in na tolikih forumih. Utemeljeno in pravično.

Toda — zamislite se tudi o pojavih v svoji komuni! — ali se take reči niso dogajale?

Dajmo enkrat piko na i — in recimo bobu-bob!

Da se ne bi »zainvestirali« že za naslednjih nekaj desetletij!

IZTOK AUSEC

Odpojniško gibanje v pokrajini Pesaro in sodelovanje Jugoslovancev

Upirala sta se do poslednjega naboja. Ujeli so ju živa. Pred eksekucijskim vodom sta se izkazala vredna svojega slovesa. Giannetto, komaj šestnajstletni komandir voda, je s svojim pogumom in požrtvovalnostjo bil odraz premožnih mladih Italijanov, ki so prostovoljno sprejeli nase vse tegobe partizanske vojne.

Smrt obeh mladih tovaršev, posebno pa Dinija, je silno prizadela njune jugoslovanske prijatelje. Komaj nekaj dni prej je Dini še sodeloval z Vinkom, Dragom in Cecchini v neki napeti dogodivščini pri S. Rocca pod Cantianom, kjer bi jih skoraj pobili fašisti. Pozneje ustanovljena četa »Dini« je dobila ime na predlog jugoslovanskih tovaršev. Po vojni je bil Dini odlikovan z najvišjim priznanjem, z zlato medaljo za hrabrost.

S. Catala, Alfred Ključevšek, v nekem domu, ki ga je izdala ANPI v S. Severinu pravilo o njem:

»Bil je izobražen in pogumen mož. Vsi resnični rodoljubi so ga imeli radi. Prostovoljno je odšel v patroljo. Ko ga je napadlo nadmočno krdo sovražnikov, ni okleval niti trenutno. Nadse pogumno se je branil do kraja, dokler mu ni zmanjkalo streliva. Smrtno zadet je padel komaj nekaj metrov od sovražnika in še ni izpustil svojega orožja.«

Zdaj počiva na pokopališču v S. Severinu s svojim tovarišem Josipom DIMITROVIM. Na istem kraju so pokopani tudi Henrik SLAVEC, padel 6. maja 1944, Jakob JANKOVIČ, padel 17. maja, pogumni Etopec ABA MEGAL »Carlo« in trije nepoznani Jugoslovani, ki so jih pobije sovražnik krogle pri Uvagliolu nad S. Severinom.

Dne 24. marca je bila pri Valdoli še ena velika bitka. Eesovci so zajeli Jugoslovana Josipa Dimitrova in pet italijanskih partizanov. Pobili so jih pri mostu v Chigianu.

V zadnji polovici meseca marca se je težiče nemške ofenzive pomaknili proti Nadse pogumno se je branil do kraja, dokler mu ni zmanjkalo streliva. Smrtno zadet je padel komaj nekaj metrov od sovražnika in še ni izpustil svojega orožja.

Zdaj počiva na pokopališču v S. Severinu s svojim tovarišem Josipom DIMITROVIM. Na istem kraju so pokopani tudi Henrik SLAVEC, padel 6. maja 1944, Jakob JANKOVIČ, padel 17. maja, pogumni Etopec ABA MEGAL »Carlo« in trije nepoznani Jugoslovani, ki so jih pobije sovražnik krogle pri Uvagliolu nad S. Severinom.

Ves čas pa je pokrajina Macerata ostala središče sovražne ofenzive. Dne 19. marca je prišlo do hudih bojov pri Campagnanu. Pri Montaltu so Nemci 22. marca porazili partizane in postrelili štiriindvajset borcev. Šest dni po tem tragičnem dogodku je partizanska skupina Depangher-Kačić masčevala padle žrtve, ko je pobila dvaintrideset črnosrajčnikov.

Hajka je 22. marca dosegla področje okoli Fianza od tam pa se je nadaljevala proti Monasteru, kjer se je Nemcem upiral bataljon »Nicolo« ob sodelovanju skupine Jugoslovancev. Tudi mešani italijansko-jugoslovanski bataljon »Primo Maggio« je posegel v borbo in je nazadnje zasedel ugoden položaj, ki je sovražnika na umiku veljal 148 mrtvih.

Dne 23. marca je dva tisoč Nemcev in fašistov vdrlo v okolici, ki sta ga držali enoti »Mario« (Depangher-Kačić) in »Porcarella«. Skupno je v tisti bitki sodelovalo pet partizanskih čet.

Se vedno smo pri dogodkih 23. marca. Nemška kolona na pohodu iz mesta Matelice, kjer je začel svojo partizansko dejavnost Enrico MATTEI, kasnejši vodja krščanskodemokratskih partizanov v Severni Italiji, je napadla partizane iz Braccana. Padlo je pet partizanov in dvajset črnosrajčnikov. Udeleženi so bili Enrico POCOGNONI, član mestnega CLN iz Matelice. Ta duhovnik je že takoj jeseni vzpostavil plodne stike z Jugoslovani pri Rotiju in pri S. Cataldu. V tem kraju je od novembra 1943 delovala skupina osemnajstih Jugoslovancev, dveh Rusov in štirih Italijanov, ki jim je poveljeval kapetan jugoslovanske vojske Alfred KLJUČEVŠEK. Oba Rusa so odkrili Jugoslovani. Tako sta bila sestradana in utrjena, da ju je bila sama kost in koža. Obe pa je bilo ime Vasilij. Mlajši, dečko in pol v starosti petindvajset let, je bil celo ranjen. Doma je bil iz Voroneža. V Rdeči armadi je služil kot tankovski oficir. V domovino se je vrnil jeseni leta 1944. Njegov priimek bo ostan skrivnost za vedno. Drugi Vasilij se je pisal NESTAROL. Doma je bil iz Moskve, po poklicu pa je bil namestnik v filmskem centru. Pokopan je v Esanatoglia.

Bitka nad Cantianom 25. marca in vzporedno z njo še pri Frontoneju, ki so jo v okviru obravnavane ofenzive sprožili nacifašisti, se je spreverila v veliko politično manifestacijo odpojniškega gibanja v pesarski pokrajini. Udeležili so se četi »Fastiggi« in »Piscane«, kar je pomenilo skupno dvaindesetdeset mož. V borbo je bilo zapletenih približno tisoč sovražnikov in sicer petsto Nemcev iz bataljona »Lutze«, ostali pa so bili za hajke odbrani oddelki črnosrajčnikov.

Bitka je zahtevala izrednih naporov. Snelo je in sovražniki so napadali v zaporednih valovih, kar je trajalo polnih devet ur. Partizani so imeli enega samega mrtvega in dva huje ranjena, vsem ko so nacifašisti imeli od sedemdeset do osemdeset mrtvih, kar so ugotovili prihvalci iz Pontedazza, kjer so nakladali krste na kamione. Sovražnik je bil ne le odbit, temveč tudi poražen. Proti večeru so se partizani pri Frontoneju odbili močan napad in zajeli precejšnje število fašistov. Italijani in Jugoslovani so se borili rami ob rami z izredno požrtvovalnostjo. Politični komisar čete »Piscane«, Claudio CECCHI iz Pésara, je po vojni prejel za svoje junško dejanje v tej bitki visoko vojaško odlikovanje. Prebivalcem pokrajine je ta uspeh še zdaj v živem spominu.

Nestarola so zajeli ranjenega med borbo 17. marca 1944 in so ga divjaško razmesarili z bodali. Tega dne je padel tudi komandir skupine iz

VI. poglavje DIVIZIJA »GARIBALDI«

Po velikih očistevalnih akcijah v marcu se je nadaljevala reorganizacija partizanskih enot. Deželni CLN je interveniral, kjerkoli je bilo potrebno, da bi dosegli čim boljše koordinacije vojaških akcij. Njegovi

člani so kljub ideološkim razlikam uveljavili enotna načela, ki so jih povzeli iz izkušenj.

V začetku aprila je deželni CLN izdal ukaz o ustanovitvi garibaldinske divizije »Marche«. Poveljstvo je prevzel Alessandro Vala, v Spaniji preizkušeni vojaški voditelj. Poleg 5. garibaldinske brigade »Pesaro« in 5. brigade »Ancona« ter garibaldinske brigade »Spartaco« je divizija obsegala še tri brigade G. A. P. in sicer »Ancona«, »Macerata« in »Pesaro«. Izmed jugoslovanskih skupin je bila tedaj najštevilnejša tista, ki je bila v sestavi čete »Stalingradov«, še vedno »okoli« Drugi batalijev. Posebnega poudarka je vedno delstvo, da se je obneslo tesno sodelovanje med komandantom Martjem »Carlom« in komandirjem Brkom ter njegovimi političnimi sodelavci kot izredno pozitiven činitelj tako v vsakdanjih odnosih kakor tudi v vojaški dejavnosti vsakega bataljona.

Nekoliko pozneje se je Drugi bataljon toliko povečal, da je bila potrebna ustanovitev Tretjega bataljona, čigar vodstvo je prevzel Cristoforo MOSCIONI »Vittorio«. Ob istem času pa je pretežno jugoslovanska bitka zbrala toliko domačih borcev, da je bil ustanovljen samostojen 4. bataljon z imenom »Stalingrad«. Meseca julija 1944 je štel skupaj z Rusi in Avstrijci 167 mož z docela avtonomno notranjo organizacijo in z jugoslovanskimi poveljnikiškim kadri.

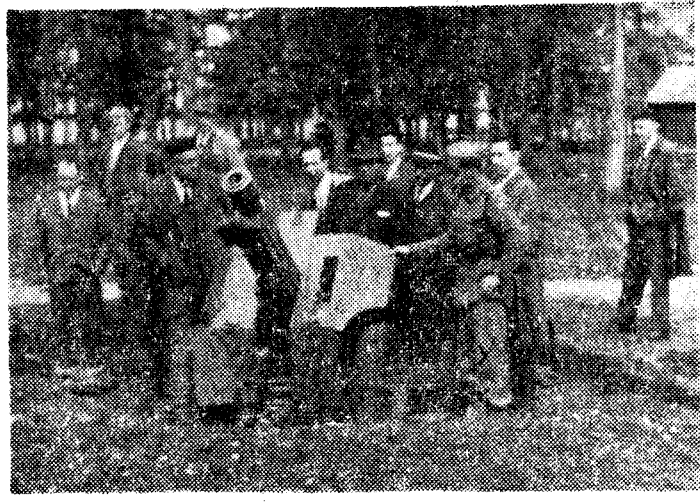
Spominja se vredna tudi celitev neke močnejše skupine Črnosorcev iz območja čete »Gramsci« v Villano in od tam k bataljonu. Takrat se je zares odlično odrezal neki vod »Fastigija«, ki ga je vodil Franjo Simac. Fantje so morali preprečiti skupino čez Flaminijsko cesto. Na tistem mestu je vredna tudi celitev Z. Nekaj možnih vzdolž ceste so začeli prehod. Toda prav v trenutku, ko je bila kolona na ravnem delu velike prometne žite, so na južni strani zagledali nemške kamione. Franjevi fantje se niso obotavljali. Z vsjo odločnostjo so v trenutek vžgali po Nemcih, katerim so zaradi presenečenja in kratke razdalje zadali izgube. V največji naglici so Nemci pobrali ranjence in poskakali nazaj na vozila. Eden izmed partizanov je še imel toliko časa, da je vrzel pred prvi kamion ročno bombno kolo, ki pa ni eksplozivna. Z akrobatsko spretnostjo in s polnim plinom so se zbegnili »herrenvolkerje« izogenili nevarni zadevi in odbrani zeli dalje.

Partizanska aktivnost se je v aprilu lepo razvijala po vseh Markah. Pomembna je bila vendarle priprava na ustanovitve dezorganizacije pri prevažanju sovražnikovih čet in materiala. Po več dni je bil ustavljen promet na železnicah Fabriano-Macerata in Fabriano-Urbino. Podrli so bili tudi nosilni steberi daljnovidov. Partizani so vdrali v fašistične postojanke, iz katerih so odnašali orožje in uniforme. Ob »Gotski liniji« na področju pesarske pokrajine je brigada »Lugli« sistematsko uničevala telefonske vode, napadala vozila in odpirala žitne silose. Odkritih je bilo več črnoborzijskih skladšč.

(Nadaljevanje prihodnje)

Primer učinkovite nazornosti

V Mariboru so pred dnevi zaključili enotedenski taktično-tehnični zbor. Pripravila sta ga garnizijsko poveljstvo v Mariboru in predsedstvo Zveze združenj borcev NOV mariborskega okraja. Zbor je trajal od 10. do 17. maja, bil pa je blizu vojašnice Franca Rozmama-Staneta. Udeležilo se ga je nad 8000 rezervnih oficirjev in podoficirjev ter pripadnikov predvojaške vzgoje.

Rezervni oficirji in podoficirji pri artilerijskem orožju

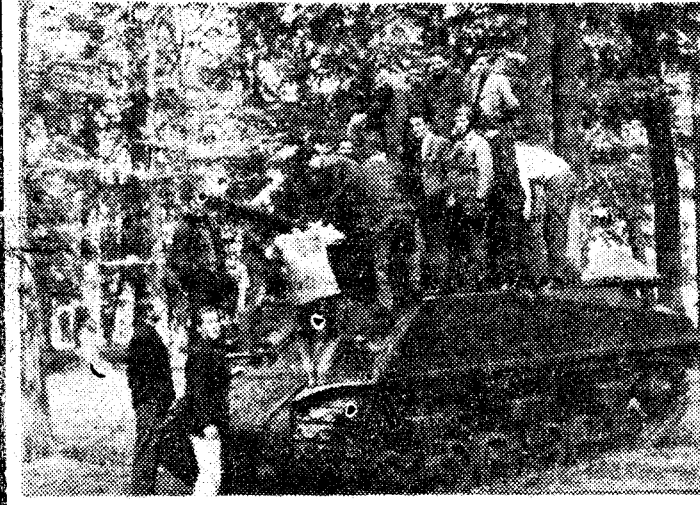
filme in diapozitive. Aktivni oficirji so udeležencem zbora pripovedovali ob predvajanju filmov in diapozitivov o najnovejših izledkih znanosti na vojnem področju ter o pridobitvah vojne tehnike.

Udeleženci pa so si lahko tudi ogledali različno vojaško opremo, ki jo uporabljajo vojaške enote za svoje službe ali naloge v zaledju. Tako so lahko videli, kako obratuje poljska kuhinja, bolnišnica, posamezne delavnice za tehnična opravila in popravljanje orožja in opreme. Prav tako so lahko videli topove in artilerijsko opremo, opremo in orožje protiletalskega topništva, protioklopno orožje itd.

Nedaleč proč so si lahko ogledali posamezne vrste orožja na

Mladinci predvojaške vzgoje si ogledujejo inženirsko minersko opremo

Mladinci okrog vabljivega tanka

ničnim napredkom, ki ga je v zadnjih letih dosegla JLA.

Toda zbor ni bil samo razstava vseh mogočih vojaških predmetov in orožja, ampak tudi zgleden primer dobre organizacije pri nazornem in praktičnem pouku v obrambni vzgoji. Poleg tega je nastalo med rezervnimi oficirji sproščeno vzdušje kar se tiče pogovorov z aktivnimi oficirji.

Udeleženci zbora so se seznanili tudi z vsakodnevnim življenjem v JA. Bili so neposredne priče, kako vojaki in poveljniki izpolnjujejo svoje vsakodnevne naloge na različnih področjih vojaške službe.

Smoter zbora — nazorna vojaška, izvenarmadna in obrambna vzgoja — so torej prireditelji in udeleženci povsem dosegli.

Drago Miklavec

Ogled razstavljenega artilerijskega orožja

Izvedbo zbora pa so podprla tudi nekatera podjetja, posamezne občinske skupščine ter občinska in krajevna združenja, ki so omogočila, da se je lahko te pomembne manifestacije izvenarmadne vzgoje udeležilo čimveč rezervnih oficirjev in podoficirjev ter srednje in višješolske mladine. Zato so lahko prišli tudi rezervni oficirji in podoficirji iz najbolj oddaljenih krajev, kakor iz Slovenjega Gradca, Raven in Murske Sobote.

Samo organizacijo zbora so dobro izpeljali. Vse se je odvijalo brezhibno, po točno določenem smotnem programu. Udeleženci so imeli priložnost videti najprej nekatero dobre vojaške

položajih, pripravljene za boj. Pripadniki JLA so pokazali tudi, kako to orožje deluje. Tako so dosegli visoko stopnjo v nazornosti pouka. Udeleženci so pokazali za tak pouk veliko zanimanje.

V posebej določenih prostorih so si udeleženci zbora lahko ogledali opremo pehotnih, minerskih, inženjskih, ABH-enot in enot za vzdrževanje zveze. Tudi tam so aktivni oficirji pokazali, kako vsa ta oprema deluje.

Po svoji množičnosti in pestrosti je bil taktično-tehnični zbor v Mariboru prva prireditel take vrste po osvoboditvi v mariborskem okraju. Namen zbora pa je bil rezervne oficirje in podoficirje kakor tudi mladino seznaniti z nekaterimi novimi vrstami orožja, hkrati pa seznaniti s teh-

Zakon o dodatku zaposlenim udeležencem NOV

(Nadaljevanje s 1. strani)

o pokojninskem zavarovanju šteje za poln delovni čas in ki imajo najmanj 15, za pokojnino vstevnih let, od tega najmanj 10 let delovne dobe.

To so pogoji! V nadaljnjem pa so v zakonu še podrobneje določila: Dodatek je enak razliki ali določenemu odstotku razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek iz člena 265-a zakona o pokojninskem zavarovanju ter med republiškim pov-

prejem osebni dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Za udeležence, ki glede na višino osebnega dohodka iz delovnega razmerja ne prejemajo posebnega dodatka po členu 265-a zakona o pokojninskem zavarovanju, je dodatek po tem zakonu enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %.

upravičencem izplačevalec osebnega dohodka obenem z osebnim dohodkom.

Dodatek po omenjenem zakonu se izplačuje z veljavnostjo od 1. maja 1964, ali pa se bo vsteval tudi v pokojnino, bo mogoče določiti šele z novim zakonom o pokojninskem zavarovanju.

Ne glede na določila tega zakona in pa tudi zato, da se bo ta zakon izvajal tako kot je zamišljen, ostane temeljna dolžnost za ureditev materialnega položaja borcev na organizacijah, ki zaposlujejo borce. Delovne organizacije bodo morale tudi v prihodnje skrbeti za to, da se ti borci usposobijo za taka delovna mesta in da jih zaposlijo na takih delovnih mestih, na katerih bi v skladu z načeli delitve dohodka po delu lahko dosegli osebni dohodek v višini republiškega povprečja osebnih dohodkov zaposlenih, zvišanega za 25 %.

V. M.

Jubilej partizanskih topničarjev

(Nadaljevanje s 1. strani)

gledalce kot sovražnika, je z nekaj strelci porušila več bunkerjev in omogočila zmago.

Predolg bi bil seznam bojov do konca vojne, če bi naštevati vse boje, ki se jih je udeležila artilerija do konca vojne. Ni bilo večjega napada, da ne bi bili zraven. Zadnje vojne mesece so topničarji zamenjali stare, izrabljene topove, zaplenjene Italijanom, z novimi, modernimi, ki so jih poslali zavezniki z letali. Dvanajst poljskih topov in osem havbic je sipalo ogenj še z večjo točnostjo in brzino. Z njimi so naši topničarji končali vojno v Ljubljani. Za zaključek, naši topničarji so se udeležili nad 50 napadov...

Dodatek pripada: udeležencem NOV od 1941. leta in udeležencem španske državljanske vojne v višini 100 %; udeležencem NOV od leta 1942 do konca vojne v višini 90 % razlike; udeležencem NOV od leta 1943 do konca vojne, ki so se vključili v narodnoosvobodilni boj pred 9. septembrom 1943, v višini 60 % razlike.

Spričo dejstva, da je republiško povprečje mesečnih osebnih dohodkov v Sloveniji konec leta 1963 znašalo 34.300 dinarjev, nam to povečano za 25 % da znesek 42.795 dinarjev. Razlika med sedanjimi osebnimi dohodki in tem zneskom gre v celoti udeležencem NOV iz leta 1941 in udeležencem španske državljanske vojne. Udeleženci iz leta 1942 dobijo 90 %, a udeleženci pred 9. septembrom 1943 le 60 % te razlike.

K temu je treba pripomniti, da se zavarovancem, ki se jim že izplačuje posebni dodatek iz člena 265-a zakona o pokojninskem zavarovanju — in takih je bilo konec leta 1963 v Sloveniji še 1792 in zavarovancem, ki že imajo odločbo o priznanju tega dodatka, pa se jim zaradi višine osebnega dohodka ta dodatek ne izplačuje več, se izplačuje dodatek po tem zakonu brez posebne odločbe. Če torej upoštevamo, da je bilo v letu 1962 še 3241 upravičencev dodatka po 265-a členu ZPZ, tedaj vsem tem ne bo treba vlagati prijave za dodatek po novem zakonu. Vsi tisti borci, ki pa dodatka po 265-a členu ZPZ doslej še niso prejeli, a imajo po gornji obrazložitvi pravico do njega, bodo vložili zahtevek na komunalni zavod za socialno zavarovanje, ki odloča o tem dodatku in opravlja službo izplačevanja. Toda dodatek izplačuje

Vrhovni štab na Visu

Po nemškem desantu na Drvar 25. maja 1944 se je vrhovni štab s tovarišem Titom na čelu preselil na otok Vis. Tu je ostal do osvoboditve Beograda.

Ce zdaj razpravljamo o vzrokih, zakaj si je vrhovni štab izbral ta otok sredi Jadranskega morja za svoje prebivanje, lahko v prvi vrsti omenimo izreden strateški položaj otoka, ki leži 72 kilometrov od dalmatinske in 118 kilometrov od italijanske obale. Strateški položaj otoka je tudi v zgodovini povzročil več hudih spopadov. Naj omenimo samo pomorske bitke okoli tega otoka za časa Napoleonovih vojn in angleške blokade kopna, pa še znano bitko pri Visu, ko je avstrij-

ski admiral Tegethoff premagal močnejše italijansko brodogradje pod poveljstvom admirala Persana.

Strateški položaj otoka je omogočal vrhovnemu štabu tudi lahko povezavo z zavezniki preko južne Italije, ki je bila leta 1941 v rokah Angloameričanov. Ravno v tem času se je nova Jugoslavija borila za mednarodno priznanje in so bile zato zveze njenih najvišjih predstavnikov s svetom odločilnega pomena. Priznanje pa je pomenilo tudi veliko materialno pomoč.

Res je Vis kmalu postal važna baza za prevoz in razporeditev materiala, ki je prihajal iz Italije v Jugoslavijo. Po drugi strani pa je preko Visa potovalo v zavezniške bolnišnice na tisoče ranjencev. Prav tako preko Visa so potovali na Sinaj tisoči naših beguncem, ki so potem živeli v taborišču El Shatt. Vrhovni štab je lahko neposredno vplival na

to kroženje in vodil delitev pomoči.

Po kapitulaciji Italije so enote NOV osvobodile skoraj vso Dalmacijo in otoke. Toda Nemci so silovito naskočili in jim je kmalu uspelo spet zasedeti večino otokov ter vsa večja mesta. Le Visa niso mogli, ker so se na njem zbrale najboljše dalmatinske enote. Pa tuč, sami prebivalci otoka so bili trdno na strani NOV. Od približno 8000 prebivalcev se jih je udeležilo NOB 1032. Ze pred vojno je na Visu delovala partijska organizacija, leta 1942 so ustanovili narodnoosvobodilne odbore. V začetku 1943 je na otoku deloval udarni bataljon NOV. Ze pred kapitulacijo Italije je bilo nad 300 prebivalcev Visa partizanov. Mnogi od teh so odšli kot prostovoljci na kopno in se bojevali po raznih enotah v Bosni in drugod.

Na Visu je vrhovni štab tudi imel vse potrebne pogoje za ne-

moteno delo. V tem času, leta 1944, so že zdavnaj minuli pogoji, kakršni so bili za vodenje partizanskega bojevanja leta 1941 in 1942. Iz partizanskih enot je nastala močna Narodnoosvobodilna vojska, ki je zahtevala enotno in urejeno poveljevanje. To pa je lahko omogočil samo številen, strokovno usposobljen in tehnično opremljen štab. Da bi nemoteno deloval, pa je tak štab potreboval tudi mir in varnost. Za ta dva pogoja pa se je brigala cela 26. divizija z mornarico in letalstvom, pa še protiletalsko topništvo.

4. jūljia letos, to je ob dvajsetletnici, bo na Visu velika proslava. V Visu, na glavnem trgu, kjer je vrhovni komandant Tito govoril borcem Prve proletarske dalmatinske brigade, bodo odkrili lep spomenik, na katerem bodo vklesane Titove zgodovinske besede: »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

... DA JE ISTRA MED VOJNO DALA 30.000 BORCEV

Prvo istrsko partizansko četo »Vladimira Gortana« so ustanovili konec avgusta 1942. Toda razmere za partizansko vojskovanje so bile v Istri tako težavne, da so morali istrski borci — spomladi leta 1943, leta jih je bilo že kakih 600 — odhajati v Gorski Kotar in se vključevati v tamkajšnje partizanske enote. Do temeljnega izboljšanja je prišlo po kapitulaciji fašistične Italije. Ob tej priložnosti so partizanski borci v Istri razorožili 8300 italijanskih vojakov in osvobodili vso Istro razen Pule, Izole in Kopra.

Tedaj so vznikle tudi nove partizanske enote: 1. in 2. istrska brigada, slovenska istrska brigada in več partizanskih odredov. Ker pa je te enote razbila oktobrska ofenziva, je bilo treba začeti znova: najprej so ustanavljali čete, januarja 1944 pa so v Istri spet delovali štirje partizanski bataljoni, medtem ko so aprila 1944 obnovili brigado »Vladimira Gortana«, junija istega leta 2. istrsko brigado, sep-

Ali veste...

tembra pa še 3. istrsko brigado. Vse tri brigade so sestavljale 43. istrsko divizijo.

Nemci so v Istri zaradi pričakovanega zavezniškega izkrcanja osredotočili močne sile, hkrati pa okrepili nasilje nad prebivalstvom. Med njihova največja divjaštva spada požig vasi Lipe pri Šapjanah nad Reko, kjer so žive sezgali tudi 262 domačinov.

Med narodnoosvobodilnim bojem se je v različnih partizanskih enotah borilo več kot 30.000 Istranov, izmed katerih je padlo kakih 5000 borcev. Nemci pa so pobili 4285 Istranov, v koncentracijska taborišča pa so jih odpeljali 21.509, mimo tega pa so požgali 5595 hiš.

... KAKO SO OPREMLJEJNI SODOBNI LETALCI?

Letalci so sprva imeli le platnene ali usnjene kombinzone, usnjene kape, škornje, rokavice in očala. Ko pa so začeli letati tudi po 6000 m visoko, so pilotu dali še masko z vdihovalnikom za kisik. Ker pa je v teh višinah mrz, so v Franciji že leta 1916 opremili pilote s posebnimi oblekami, ki so imele reostate, da bi tako z elektriko segrevali pilotovo telo in vdihalnik za kisik.

Ko pa je hitrost letal narasla na 700 km na uro, so začeli uporabljati obleke s posebnimi blazinicami na trebuhu in na nogah, ki so se ob povečani obremenitvi same napolnile z zrakom in tako s svojim pritiskom preprečevale pretakanje krvi v preobremenjene dele telesa.

Preden so prešli na kabine s klimatizacijo, so piloti morali nositi sila okorne skafandre, ki telo povsem izolirajo pred zunanjimi radiacijskimi, termičnimi in drugimi vplivi. Sedaj skafandre uporabljajo le še kozmonavti. Pač pa imajo letalci obleko, ki naj bi jih varovala pred mrazom, če bi pozimi padli v morje in če lete v arktičnih območjih. Te obleke so povsem zaprte, izdelane iz termoizolacijskega materiala in imajo priključek na električno omrežje letala, kisik in stisnjen zrak.

... NA KATEREM OTOKU SO PREUREDILI SRBSKO VOJSKO PO UMIKU ČEZ ALBANSKE PLANINE?

Srbska vojska konec 1. 1915 ni mogla vzdržati hkratnih napadov avstro-ogrskih in bolgarskih sil. Edina smer umika je peljala čez albanske gore. Na tisoče izmučenih in sestradanih srbskih vojakov je za vselej obležalo v zasneženih albanskih planinah, jedro srbske vojske pa se je srečno prebrlo na obale Jadranskega morja.

Odtod so predvsem s francoskimi in italijanskimi ladjami prepeljali za boj onespobljeno vojsko na grški otok Krf. Od 19. januarja, ko je na Krf prispel prvi transport, do 5. aprila so na otok prepeljali približno 140.000 srbskih vojakov. S tem pa se ni bilo konec trpljenja srbskih vojaških veteranov: zaradi izčrpa-

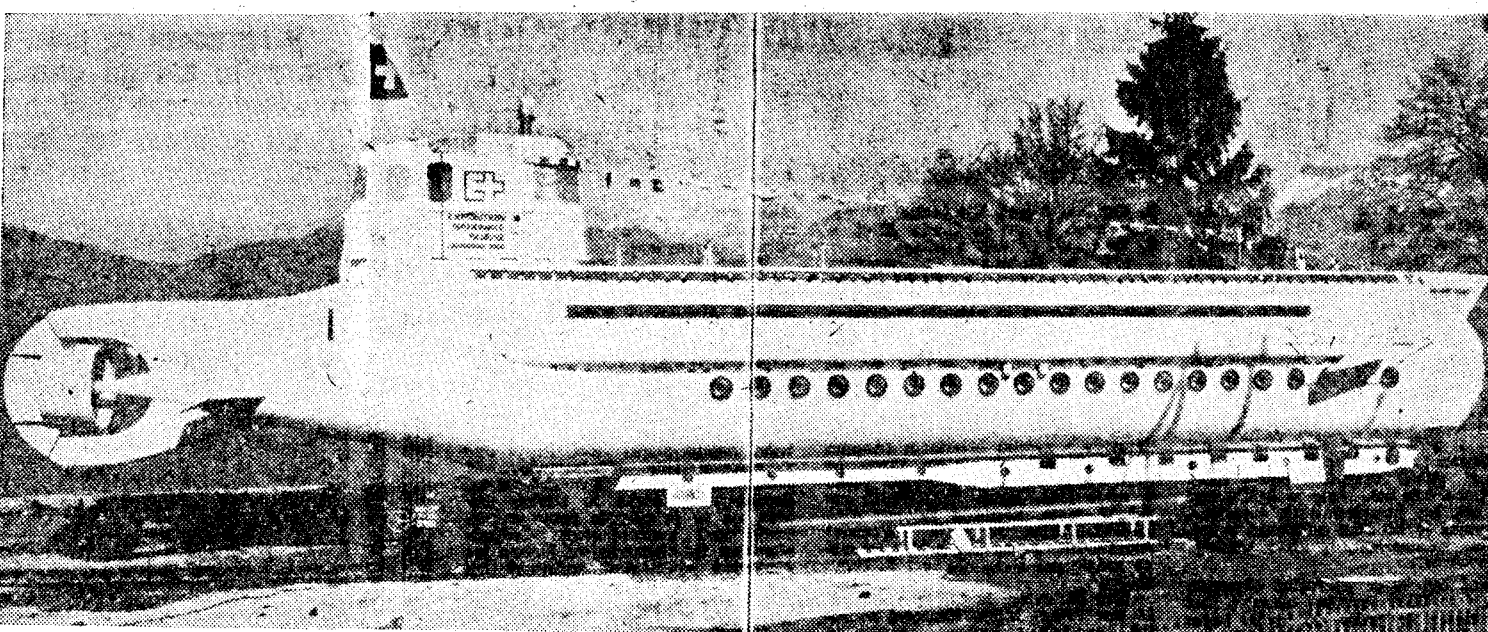
nosti, a tudi zaradi slabe oskrbe na otoku, je do konca marca pomrlo skoraj 5000 srbskih borcev.

Ko pa so zavezniki poslali orožje in drugo vojaško opremo, so na Krfu ustanovili iz ostankov nekdanje srbske armade šest pehotnih in eno konjeniško divizijo, ki so jih aprila in maja prepeljali na solunsko fronto. Po njihovem odhodu je na Krfu ostalo le še kakih 8000 bolnikov in okrevancev.

KDO SO BILI KLEFTI?

Pravi pomen grške besede »kleftes« je razbojnik. Dejansko pa so tako imenovali grške rodoljube, ki so se pod turško okupacijo umaknili v hribe in se vojskovali s Turki vse dotlej, dokler ni Grčija postala samostojna država. Klefti, ki jih je prebivalstvo na vsakem koraku podpiralo, so tu in tam hajdukovali tudi v negativnem smislu besede.

Ko so Turki uvideli, da jih ne morejo pokoriti, so posamezne skupine kleftov ukrotili s tem, da so jih pridobili za službo v policiji in so jim priznavali ustrezne ugodnosti. Vendar pa tudi ti policisti — imenovali so jih »armatole« — niso vselej bili poslušno orodje v turških rokah. Tako na primer so se med grško vojno za osvoboditev (leta 1821) priključili nepokorjenim kleftom in so skupno z njimi predstavljali jedro grške uporniške vojske. Mnogi njihovi poveljniki so se v tej vojni proslavili kot izvrstni komandanti, klefte pa kot borce za pravice ljudstva in njegove zaščitnike opevajo številne grške narodne pesmi.

Gre za podmornico, ki jo je konstruiral Jacques Piccard, sin slavnega profesorja Piccarda. Podmornica, ki se imenuje »Mésoscaphé«, je namenjena za prevažanje turistov po globinah Zeevsknega jezera in predstavlja vsekakor največjo privlačnost švicarske nacionalne razstave v Lausanni. Glede na to, da leži gladina jezera kakih sedemdeset metrov nad morskovo površino, je »Mésoscaphé« tudi prva podmornica na svetu, ki ne bo plula po morjem, temveč sedemdeset metrov nad morskovo gladino.

V šestih mesecih, kar bo odprta razstava, bo podmornica napravila vsak dan po štirinajst voženj. Vsaka vožnja bo trajala po 35 minut. Ob tej priložnosti se bo podmornica spustila 150 m globoko, enkrat dnevno pa celo

na dno jezera — 309 m globoko. Na vsako vožnjo lahko popelje po štirideset turistov.

Podmornica je dolga 28,52 m, široka 5,73 m, visoka pa 6,60 m. Težka je 160 ton. Njene jeklene stene, debele so 38 mm, z lahkoto

vzdrže vodni pritisk celo na dnu jezera, saj so podmornico preizkušali v razmerah, ki vladajo v globinah 1200 metrov.

Podmornica, ki je lažja od vode, tudi v primeru okvare ne more ostati na jezerskem dnu: balast, s katerim je obtežena, je pritrjen na podmornični trup s pomočjo elektromagnetov in s prekinitvijo električnega toka bi balast padel na dno, podmornica pa se dvignila na jezersko gladino.

PARTIZANSKE RAKETE IZ SOVRAŽNIKOVE POSTOJANKE

Udarni bataljon in 3. bataljon 1. krajiškega odreda sta aprila 1942. leta dobila nalogo, naj osvojita Bosansko Krupo, ki jo je branilo več sto ustašev in domobrancev.

Prva četa udarnega bataljona, ki sem mu takrat jaz poveljeval, naj bi se prebrala skozi zunanjo obrambo mesta in napadla Umko — hrib nad mestom, ki je z mnogimi bunkerji, strelskimi rovi in bodečo žico zapiral dostop do mesta, hkrati pa je bil hrbenica celotne sovražnikove obrambe.

Dva dni pred napadom sem s komandirji čet krenil na ogledovanje. Rezultat ni bil zadovoljiv, saj nismo mogli ugotoviti vsega, kar bi pred napadom morali vedeti. Videli pa smo, da je sovražnikova obramba dobro organizirana in da nam pot v mesto zapira gosta mreža bunkerjev in utrjenih strelskih jarkov.

Cesar nismo dosegli z ogledovanjem, je storil bataljonski obveščevalni oficir Čopić. Njemu je bilo mesto z okolico dobro znano, prav tako pa je tudi poznal ljudi, ki so živeli po hišah v neposredni bližini sovražnikovih utrd. Ko so se zvečer kmetje vračali z njiv, ob katerih so se raztezale ustaške utrdbe, se je Čopić preoblekel v civilno obleko, se pridružil kmetom in od njih zbral podatke o razporeditvi bunkerjev in strelskih jarkov, o številu vojakov in njihovi opremitvi in tako naprej. Tudi sam se je večkrat prithotil v bližino bunkerjev in preverjal podatke, ki jih je bil dobil pri kmetih.

Tako se je Čopić dva dni potikal okoli bunkerjev. Nobena podrobnost ni ušla njegovemu bistremu očesu. Vse podatke je skrbno zapisoval in jih vnašal na skico.

Pred napadom mi je predal natančen načrt zunanje obrambe, razporeditev bunkerjev in drugih utrd na Umki ter vse podrobnosti, ki sem jih potreboval.

Prva četa mojega bataljona, ki sta jo vodila Čopić in komandir čete Pejić, je okrog polnoči krenila svoji nalogi nasproti. Borci so se v največji tišini splazili mimo bunkerjev in reke Kruščice do pobočja Umke, ne da bi jih pri tem opazili sovražnikovi stražarji.

Pred njimi pa je bila še Umka, najvažnejše sovražnikovo oporišče in najtežavnejši del naloge, ki jo je dobil naš bataljon. Četa se je še bolj pritajila in se plazila proti vrhu hriba. V bližini prvega bunkerja so borci opazili sovražnikovega stražarja, ki ni bil dovolj oprezen, in so ga brez hrupa ujeli. Stražarja je prisotnost partizanskih borcev v nočnem pasu sovražnikovih utrd tako presenetila, da je na našo zahtevo takoj vse povedal o razporeditvi bunkerjev, strelskih jarkov, posadit in o vsem drugem, kar je Čopića in Pejića utegnulo zanimati.

Nato je četa tiho vdrala v bunkerje in razoroževala zaspane sovražnikove vojake. Pol ure kasneje je poglaviti del naloge bil že za njo. Z Umke so naši izstrelili nekaj raket in s tem dali znak drugim enotam, da je tudi zanje napočil čas napada.

Ob zori je bilo osvobojeno že vse mesto.

Generalmajor
DJURIN PREDOJEVIĆ

Med fotografijami, ki jih hrani fototeka Muzeja NOV v Ljubljani, smo našli tudi tole fotografijo, ki jo je posnel neznan fotograf najbrž zgodaj spomladi 1945. leta. Fotografija prikazuje operacijo ranjenca pod milim nebom.

Naprašamo bralce, ki bi o dogodku kaj več vedeli, da nam sporoče, kdaj, kje in kako je nastal posnetek.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

RUDI GANZITI

Zemljišče je bilo ilovnato in med sloji je bila voda iz pokvarjene greznice. To nam je delalo velike težave. Da bi delo pospešili, nismo prostora izolirali po vrhu s smolo (bitumen), marveč smo med omet mešali neko drugo izolacijsko sredstvo, ki pa se ni obneslo. V prostor je ves čas pritskala voda in slabšala že tako hude pogoje za delo. Zato smo ta prostor imenovali »Podmornica«. Ventilacijo sem speljal ob dimniku za pralnico na podstrešje. V obratni smeri sem speljal v prostor tudi električni vod.

Da bi izvedelo čim manj ljudi za ta prostor, sem hočeš nočeš moral obvladati vse gradbeniške poklice. Bil sem zidar, keramik, električar, vodovodni instalater, strojni ključavničar, mizar, projektant itd. Taki prostori so običajno porabljali precej električne energije. To bi bilo lahko vzbudilo sum, da se porablja tok še za kaj drugega. Sovražnik bi bil ob morebitni preiskavi lahko tudi ugotovil, da električni števec dela, ne da bi elektrika gorela ali se drugače uporabljala. Zato smo morali stvar urediti tako, da števec ni zapisoval potrošnje električnega toka.

Sprva sem jemal tok za naše potrebe pred števcem. Kmalu pa sem prišel v zagato, ker mi to ni bilo vedno mogoče, ne da bi s tem imel veliko opraviti. Pri tem pa ni šlo samo za delo, ampak predvsem za to, da bi ostala stvar prikrita. Dušan Kraigher mi je potem

bil trd od strahu, čeprav je vedel, da so prišli samo vedrit.

Zadnje dni septembra 1941 je »Podmornica« začela delati. Prvi tiskar, ki je v njej delal, je bil Stane Cimperman. Nekaj dni sem mu tudi jaz pomagal tiskati letake za Gorenj-

nikov in stroj pogleda, češ da ga sicer ne more popraviti. Tvežal sem mu, da je lastnik zelo skop in da poti prav gotovo ne bo hotel plačati. Nazadnje je le pristal na to, da bo vzvod popravil tako, kakor sem zahteval.

Ko je bila tiskarna gotova

Iz podzemlja okupirane Ljubljane

povedal za drug način, s katerim smo tiste elemente, ki smo jih hoteli uporabljati brez števca, izločili tako, da jih števci ni registriral. Pri obrtnikih, ki so imeli motorje, tega nismo delali, ker smo porabo toka laže prikriili.

Ko je bilo v tiskarni vse končano, sem postavil v pralnico kotel za kuhanje perila, da je bila kot prava pralnica. Nekega popoldneva se je usula huda ploha. Nenadoma je pridrela večja skupina italijanskih vojakov in neki jugoslovanski orožnik, ki so šli preveriti patroljo proti »ribellom«. Ustavili so se v novi pralnici nad bunkerjem in me gledali, kako delam. Hišni gospodar je

sko. Tiskala sva jih na izredno tankem papirju. Nekega dne se nam je sredi dela zlomitel vzvod stroja. Demontirala sva ga, jaz pa sem ga nesel k strojnemu podjetju Vilman. Mojster je hotel na vsak način izvedeti, za kakšen stroj je ta vzvod. Zlagal sem se, da je od vodne črpalke. Zahteval je, da gre eden njegovih pomoč-

in je začela delati, je bilo treba poskrbeti za varnost literature in materiala. Zgradil sem posebna skladišča za literaturo v Zgornji Šiški, v Krajkovem, v Tavčarjevi ulici, v sedanji Nazorjevi ulici, v Bežigradu, v Janševi 2, v Gradšču in drugod.

Zgradil sem tudi nekaj bunkerjev. Za shranjevanje razstreliva sem zgradil skladišče v delavnici Pavle Mencejeve v Medvedovi ulici v Šiški. Na Starem trgu smo v neki mižarski delavnici na pol zgradili skladišče, medtem pa so Italijani mojstra aretirali. Ker žena ni vodila delavnice naprej, smo morali skladišče porušiti.

Partizansko zaledje

Razne mehanizme za vhode sem dajal najprej delati po posameznih delih raznim obrtnikom, ki pa se niso ravnali vedno natančno po načrtih. To pa je povzročalo pri sestavljanju izredne težave. Še hušja pa je bila njih radovednost.

Vsak je hotel vedeti, čemu mi bodo predmeti, češ da si bodo potem laže predstavljali, kako naj stvar naredo. Ko sem jim lagal, da so ti deli za tega profesorja ali onega inženirja, ki dela prototip nekega novega stroja, so hoteli vedeti za njegov naslov, kaj bo stroj delal itd. Verjetno so se bali, da bi jaz s posredovanjem med njimi in profesorjem ali inženirjem kaj zaslužil. Ker sem se skliceval na tajnost patenta in nisem dajal zaželenih pojasnil, so se me odkrižali na različne načine, predvsem s tem, da so delo zavlačevali ali pa ga malomarno opravili.

Ko sem bil v največji stiski, nekako v začetku novembra 1941, me je Dušan Kraigher povezal z izredno dobro mehanično delavnico »Platiša in Korosin« v Jernejevi ulici v Šiški. Tu so bili ne samo dobri strokovnjaki, ampak tudi naši ljudje in zato je moje naročilo imelo vedno prednost pred drugimi deli.

(NADALJEVANJE)

JAPONEC V AMERIŠKEM LETALU

V drugi polovici leta 1944 je ameriško letalstvo noč in dan napadalo pomembno in močno branjeno japonsko luko Rabaul.

Čeprav je njegovo letalstvo v glavnem bilo uspešno, je major Maclean, komandant ameriške lovske skupine, postajal čedalje bolj zaskrbljen zaradi skrivnostnih izginjanih posameznih letal. Vedel je sicer, da je treba pri tako množičnih letalskih napadih računati tudi na izgube, saj so Japonci imeli izvršeno izurjene in zagrizene letalce, toda analiza izgub je pokazala nekaj posebnega: na nerazumljiv način so izginjala predvsem letala, ki so se iz kakršnegakoli razloga posamič odstranila iz formacije. Nenavadno je bilo tudi to, da ni noben izmed pilotov izgubljenih letal poskušal po radiu obvestiti matično oporišče o svoji usodi, kot to zahtevajo predpisi.

Sprva so menili, da gre zgolj za naključje ali pa za letalcevo pozabljivost. Ker se je to čedalje pogosteje nadaljevalo, so bili v ameriškem poveljstvu v velikih skrbeh. Na črni listi so se vrstila imena izgubljenih posadk in letal. Nekateri najbolj hrabri letalci so skušali pojasniti skrivnost, ne da bi poprej dosegli pristanek svojih komendantov. Po opravljeni nalogi so se namenoma ločili od formacije in posamič leteli proti svojemu oporišču po najkrajši poti. Nobeden izmed njih se ni več vrnil niti ni sporočil, kaj se mu je med poletom pripetilo.

Komandant lovske skupine major Maclean je bil zelo vznemirljen, ko je prebral poročila o izgujanju letal, ki so zaostala za svojo formacijo. Dolgo je razmišljal, nato pa je sklenil, da bo skušal sam rešiti to skrivnost.

Letalce njegove lovske skupine je pri naslednjem poletu močno presenetila vest, da njihov komandant ne bo letel, kot navadno, na čelu formacije, temveč kot spremljevalec nekje na desnem krilu. Vodstvo formacije pa je prepustilo svojemu namestniku Kreighu. Pred poletom je še posebej ukazal letalcem, naj se brez nujne potrebe nihče ne odstranjuje iz formacije.

Tako se je nekega lepega poletnega jutra 1944. leta z letališča dvignilo šestinadeset lovcev, pol ure kasneje pa so se sestali s šestdesetimi bombniki, ki naj bi jih na poti do Rabaula in nazaj varovali pred napadi sovražnikovih lovcev. Major Maclean je takrat igral vlogo navadnega letalca.

Bilo je toplo. Japonskih lovcev med potjo proti cilju ni bilo nikjer opaziti. Fred Rabaulom pa jih je sprejel hud ogenj mnogih protiletalskih baterij. Črneli oblaki, ki so jih povzročale eksplozije tempiranih granat, so se pojavljale povsod okrog formacije. Bombniki so krenili v napad, ne da bi se ozirali na silovit ogenj japonske protiletalske artilerije. Po tri letala skupaj so padala že vnaprej določene cilje. Bombardiranja je bilo že skoraj konec, ko so začeli prihajati novi valovi japonskih lovcev. Prišlo je do gorčnega zračnega spopada.

Major Maclean se je med zračnim bojem neopazno oddaljil iz meteža. Ostro je zavil, nato pa se je v nizkem poletu odstranil z bojišča. Boj med ameriški in

japonskimi lovci je trajal kakih deset minut. Ko je bil končan, so se ameriška letala spet vrstila v formacijo in krenila proti matičnim oporiščem. Major Maclean je letel kakih sto kilometrov bolj zadaj. Letel je počasi, ko da bi bilo njegovo letalo poškodovano.

Nekaj minut se ni zgodilo ničesar posebnega. Nenadoma pa je z desne strani opazil nekakšno piko, ki se je kmalu spremenila v obris lovskega letala. Maclean ni razmišljal, temveč je nemudoma povlekel palico proti sebi, da bi dosegel čim ugodnejši položaj za napad. Neznani nasprotnik je mirno letel naravnost proti njemu.

Razdalja med obema letaloma je bila čedalje manjša. Ko je bil major Maclean že dovolj blizu, je naglo krenil nad sovražnika, da bi ga napadel. V zadnjem hipu, ko je nasprotnikovo letalo že hotel obstreljevati z mitraljezi, je na letalu opazil ameriške oznake. Zastal mu je dih, ko je uvidel, da je le malo manjkalo, da ni sestrelil lastno letalo. Ko je z veliko hitrostjo švignil mimo drugega letala, je celo opazil, da mu letalec maha iz kabine.

Nato je Maclean vključil radijski oddajnik in od neznanega pilota zahteval, naj se legitimira, hkrati pa naj tudi pojasni, odkod prihaja in kaj tod išče. Neznani letalec je v tekočem angleškem jeziku povedal, da je specialni kurir, ki je poletel z oporišča

v Endersonu, da se mu je spotoma pokvaril kompas in da se sedaj potika z upanjem, da se bo spet kako orientiral.

Macleanu je to nepričakovano srečanje pokvarilo načrt, saj je vedel, da neznani zračni »fantom« nikoli ne napada dveh letal, temveč le posameznike. Kljub temu pa je izgubljenemu letalcu ukazal, naj ga spremlja z desne strani, saj ga v nesreči ni smel pustiti na cedilu. Neznanelec ga je molče ubogal.

Tako sta drug ob drugem letela nekaj minut. Maclean bi takrat nedvomno doživel svoj konec, če ne bi po naključju opazil v ogledalu, kako je njegov »kolega« nenadoma ostro zavil in izgubil. To je bil tipičen japonski manever. Maclean je vedel, da tako ne zavija noben ameriški letalec. Ko je nato neznanca poklical po radiu, ne bilo nobenega odgovora. Tako je major Maclean prav po tem manevru ugotovil, da ima pred seboj japonskega gusarskega letalca, s katerim ga želel obratovati.

Položaj ni dopuščal počasnega in neodločnega ukrepanja. Zato je major Maclean pritisnil na plin in hitro potegnil palico. Napravil je luping in se nenadoma znašel kakih sto metrov za sovražnikovo letalom. Nato je pritisnil s prsti in s tem sprožil vse topove in mitraljeze. Strelji so zadeli v polno in nekaj hipov

kasneje se je sovražnikovo letalo že v zraku razletelo.

Američani so kasneje ugotovili, da so Japonci bili zaplenili neko najnovejšo ameriško lovsko letalo in ga zaupali enemu izmed svojih asov. Ta pilot je pred vojno več let živel v Ameriki, kjer se je izvrstno naučil angleško. Z zvijačo in s pomočjo gusarskih metod boja se mu je posrečilo sestreliti kakih petdeset ameriških letal, dokler tudi njega samega ni doletela enaka usoda.

O »KVISLINGIH«

Pojem »quisling« izvira iz druge svetovne vojne. Ta naziv so si »zaslužili« vsi tisti, ki so odkrito stopili na stran fašističnih sil in se oprijeli sovražnikove ideologije, kar so opravičevali z nekakšnimi nacionalnimi koristmi. Naziv izvira od imena norveškega oficirja Vidkuna Abrahama Quislinga, voditelja norveških fašistov, ki je že leta 1930 vzpostavil zvezo z nemško nacistično stranko, tri leta kasneje pa ustanovil lastno fašistično stranko »Nasjonal Samling«. Ko so leta 1940 Nemci napadli Norveško, jim je pri osvajanju odkrito pomagal z vso svojo stranko. Februarja 1942 ga je Hitler imenoval za šefa norveške marionetske vlade. Tako je Quisling dobil priljubljenost, da izvaja krvave represalije proti norveškim patriotom. Po vojni pa ga je doletela zaslužena kazen: norveško vojaško sodišče ga je obsodilo na smrt.

Podobne izdajalce, kot je bil Quisling, najdemo tudi v drugih državah. Ante Pavelić je na primer že leta 1929 med hrvaškimi emigranti ustanovil teroristično organizacijo »Ustaša«, ki so se ji kasneje pridružili nekateri desničarski in šovinistični elementi na Hrvaškem.

Med quislinge prištevamo tudi tiste predvojnne politične in vojaške funkcionarje, ki so se med zadnjo svetovno vojno odkrito izjasnili za nacizem. Med njimi so bili Pierre Laval v Franciji, Josef Tiso na Češkoslovaškem, Jon Antonescu v Romuniji, Milan Nedić v Srbiji, Leon Rupnik v Sloveniji itd.

KAZNOVANA NEPREVIDNOST

Ko je štab 3. brigade 6. liške divizije zvedel, da se na poteh okoli Bihaća nemške kolone gibljejo brez kakega posebnega pohodnega zavarovanja, je nemudoma poslal svoj 1. bataljon na Gorjavec, kjer naj bi sovražniku postavil zasedo.

Na pot smo krenili 26. avgusta, naslednjega dne pa smo v sila težavnih razmerah prešli čez Uno

na Buko. Mostu ni bilo nikjer, na voljo pa nam je bil en sam čoln.

Po krajšem počitku v Bosanski Dolnji smo se napotili proti Gorjercu, kjer smo že ponoči postavili zasedo. Čete so zasede položaje po ruševinah požganih hiš na obeh straneh ceste. Zemljišče nam je zelo ustrezalo. Gozdčki, visoka trava in hribovit teren so nam nudili velike možnosti.

Kmetje so nam povedali, da skoraj vsakega dne hodijo po tej cesti nemške kolone, to pa brez kakega posebnega zavarovanja. Kar verjeti nismo mogli, da bi si sicer zelo previdni Nemci privoščili takšno neprevidnost, ki se jim v partizanskem načinu vojskovanja mora prej ali slej krvavo maščevati. Verjetno so menili, da smo vse naše enote poslali v boj proti njihovim divizijam, ki so se takrat prebijale proti morju.

Bilo je 28. avgusta ob desetih dopoldne, ko smo nenadoma zaslišali hrup avtomobilskih motorjev. Še bolj smo se stisnili ob zaklone in potrpežljivo čakali. Najprej sta prileteli dve letali in izginili proti Kulen Vakufu. Takoj nato smo na cesti opazili steber prahu. Pripravili smo se za boj. Težke mitraljeze smo postavili na hribeček, od koder so imeli dober pregled nad vso cesto. Kmalu smo zagledali prve kamione, zaradi gostega prahu pa nismo mogli ugotoviti, če so v koloni tudi tanki.

Komandant je ukazal, naj čete spuste prva vozila mimo, nato pa šele užgo. Bili smo le nekaj metrov nad cesto. Želeli smo si, da bi bilo v kamionih čim več nemških vojakov.

Sovražnikova kolona se je, že bližala zasedi. Vse je kazalo, da nas niso opazili. Prva dva kamiona sta že mimo zasede. Takoj nato pa so dolgi mitraljezni rafali prekinili tišino. Šoferji so se poskušali umakniti, vendar zaman. Natančni strelji naših borcev, ki so streljali kot pravi ostrostrelci, so skoraj vse podrli.

Iz zadnjih kamionov so poskakali vojaki v zelenih uniformah in si iskali zaklone ob cesti. Naš ogenj pa jim ni dovolil, da bi se preveč odmaknili. To se je posrečilo le nekaterim izmed njih. Njihov ogenj pa je bil tako šibek, da nas ni oviral.

Zaseda je hitro in odločno zapirala klešče okrog nepomične nemške kolone. Petnajst minut kasneje so naši borci naskočili. Nemški vojaki, ki so se raztepli po travi, po jarkih in med grmovjem, so tu in tam še streljali, to pa je bil bolj odraz strahu kot pa moči.

Ujetniki so nam povedali, da je v partizansko zasedo padla okrepljena nemška četa, ki se je iz Bihaća napotila proti Kulen Vakufu, da bi se pridružila svoji 114. diviziji.

Pri poveljstvu bataljona smo zbrali kakih trideset nemških ujetnikov, ki so se vsi preplašeni čudili, kako se jim je moglo to pripetiti. Spraševali so nas, kako moremo tako natančno zadevati cilj. Niso nam verjeli, ko smo zatrjevali, da razen pušk in oči nimamo nobenih posebnih pripomočkov.

Medtem ko je bil na naši strani ranjen en sam borec, so Nemci imeli kakih osemdeset mrtvih. Na cesti je ostalo deset kamionov, polnih orožja, municije, opreme in hrane. Na začetju kolone smo odkrili kuhinjo s porcijami in rezervnimi obroki, kar nam je seveda prišlo zelo prav.

Tako je »naša« nemška četa končala vojno že leta 1943. Prepustila nam je toliko orožja, da ga sami nismo mogli odnesti, brigada in drugi bataljoni pa so bili predaleč. Kamionov nismo mogli odpeljati. Med borci smo imeli le enega šoferja, drugega pa smo našli med ujetniki. Na pomoč smo morali poklicati kmete. Radi so nam pomagali in tako smo rešili čez 120 pušk, deset mitraljevov, štiri minomete, dva topa in večjo količino municije, bomb in razstreliva. Kamione smo morali zažgati, zakaj drugega izhoda ni bilo.

Kmalu nato so priletela letala in začela mitraljirati. Bilo je že prepozno, saj smo takrat bili že daleč stran. V brigado smo se vračali z bogatim plenom in velikim uspehom, ki je v veliki meri pripomogel, da je brigado kot celoto pohvalil celo vrhovni komandant.

Polkovnik ILIJA RAŠETA

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

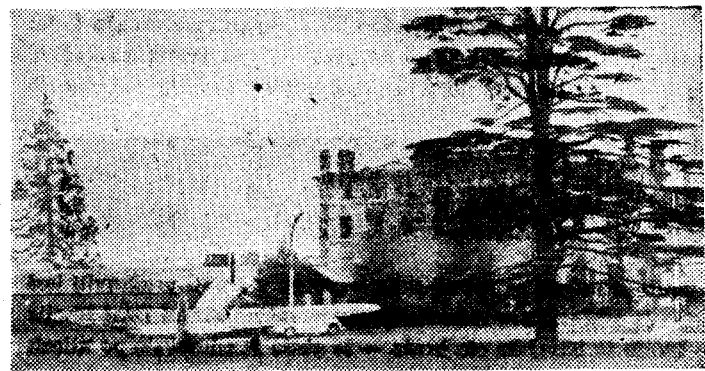
10.

15. september 1940 (Bitka za London)

DAN, KO JE BILA REŠENA ANGLIJA

Štirideset zmag... Videti je, da bo Viteški križec Adolfa Gallanda kmalu dobil dodaten okras: hrastovo listje. To bi bilo doslej najvišje vojaško priznanje. Toda Galland je preveč izkušen, da ne bi vedel, da se tokrat bitka slabo odvija. Bombniki niso leteli, tako kot bi morali, tako da so se preveč oddaljili od spremstva lovcev. Zato so brez ustrezne zaščite prepuščeni hitrosti in spretnosti Hurricaneov in Spitfireov. Galland vidi razbite formacije in letala, ki se tolčejo na različnih koncih neba. Čez nekaj minut se bo moral obrniti s svojimi Messerschmidti 109. Dornieri in Heinkli bodo morali imeti veliko srečo, če bodo hoteli priti čez morje.

Močne formacije bombnikov so nad Kentsko grofijo napadle eskadrilji iz Canterburyja, eskadrilja iz Dovra, pa še dvojna eskadrilja iz Maidstona. Poveljnik skupine št. 11, New Zealand Park — poleg njega stoji Churchill in s tesnobo v srcu opazuje potek boja — je zavohal bojno srečo in poslal v zrak šest eskadrilj, ki jih je doslej držal v rezervi. Načeti nemški

Bentley Priory je postal sveto mesto angleških letalcev. Tu je bilo med vojno poveljstvo angleškega letalstva. Spitfire pred poslopjem je namesto spomenika

val se nad londonskimi predmestji zadeva ob nove roje. Načeloma bi morali Spitfiri lovce, Hurricane pa bombnike. Toda bitka je pač bitka, tako da eni kot drugi toltčejo, kakor pač pride. Nemci odvržejo bombe kar na slepo na velikanske londonske tarče. Četrni na vzhodu, jugu in v centru so preresetane. Zadet je Westminster. Dve bombi padeta na Buckinghamsko palačo, pri čemer prva nekoliko poškoduje kraljičino sobo, druga pa prileti na trato in ne eksplodira... Toda nemški Dornier, ki je tako »oskrunil« kraljevske palače, že strmoglavlja proti zemlji.

Maševalec se imenuje R. R. Holmes, ki mu vsi pravijo »Artie« in ki je letalski poročnik v eskadrilji 501. Nad jugovzhodnim delom Londona je bil sredi splošnega boja proti petdesetim Dornierom. Izmužil se je zmešnjavi in se spustil na višino 5000 metrov. Pogoltnili so ga oblaki in ko je prišel iz njih, ni mogel najti ne tovarišev ne gmote sovražnih letal. Samo trije Dornieri so leteli proti cilju. Holmes se odloči, da se bo prilepil za ta trio. Ob drugem napadu zadene nemško letalo na desni. Ob naslednjem napadu buhne iz letala tako močan dim, da je Holmes nekaj trenutkov oslepljen. Ko se spet požene proti trem bombnikom, opazi, da eden gori, drugi pa sicer še leti naprej, vendar pa se mu je ustavil motor. Ko spet leti v napad, vidi, da sta dve letali že izginiti. Poročnik se približa tretjemu, pri tem pa pozabi, da je njegova strojnica prazna. Iz sovražnega letala se belo pokadi in Holmes začuti rahel udarec v desno krilo: vnapj se je zapletel nemški padalec. Holmes spozna, da se mora v nekaj sekundah znebiti padalca, sicer ga bo raztrgalo. Zmanjša hitrost in naglo zavije, tako da nemški padalec zdrkne s krila in potem počasi pada proti zemlji.

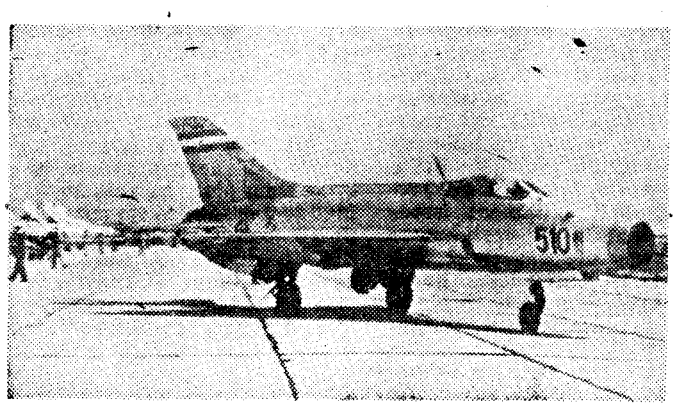

Premagana Luftwaffe: angleški vojaki zenejo nemška pilota, ki sta se rešila iz sestreljenega bombnika

dve, ko se radar spet napolni s črnimi metulji. Proti prestolnici letijo tri velike formacije. Opazili so jih nad Canterburyjem, potem nad Maidstonom. Nebesni svod je še moder, tako da kmetje iz Kentske grofije lahko opazujejo bele sledi za letali. Visoko gori regljajo strojnice, včasih se iz kakšnega letala pokadi, potem pa pojavi na nebu lutka, ki visi na rešilnem padalu. Ko se padalo razgrne po zemlji, kmetje naglo pritečejo. Če je padalec Nemeč, se eden izmed njih požene do prvega telefona in obvesti Home Guard (domača straža), naj pride po ujetnika.

Ob 14.35 zbije Lacey Messerschmidta z rumenim nosom, znakom grupe Hermann-Goering, katere tedanja baza je v Abbeville. Ob 19. uri je Lacey spet v zraku, ob 20. uri pa spet. V poltemi lovi sovražnikove nočne bombnike. Dva se zrušita na zemljo in Lacey si uspeh lahko označi na svojem letalu. Od zajtrka je opravil že štiri polete. Štirikrat je tudi bruhal. Dan je bil torej normalen.

(Dalje prihodnjice)

DVAKRAT HITREJŠI OD ZVOKA so reaktivni lovci našega vojnega letalstva, ki jih vidimo na sliki. To je vsekakor velik napredek v primerjavi s sorazmerno počasnimi letali, ki so bila še pred nekaj leti naša poglavitna orožja v zraku.

PARTIZANI V JUŽ. VIETNAMU postajajo čedalje bolj aktivni kljub vsem naporom reakcionarne vlade v Saigonu in njenih ameriških svetovalcev. Na sliki vidimo eno izmed oporišč vladne vojske, ki so ga partizani osvojili in uničili.

V BESEDI IN PODOBI

Umrl je — Nehru

Na svetu je samo nekaj državnikov, ki bi njihov umik s politične scene pomenil katastrofo. Nehrujevi.

Nihče se v Indiji ni mogel primerjati z Nehrujem, nihče ni bil tako priljubljen, nihče ni užival tistega globokega ugleda.

V Indiji so izražali Nehruju takšno spoštovanje, kakor le Gandiju, velikim bogovom indijskega panteona. Njegovi portreti so v vseh knjigah, prodajajo jih v trgovinah poleg svetnikov hinduistične vere.

Množice so ga pozdravljale z imenom »Panditji« — zelo moder. Gandijev naslednik je bil edini, ki je lahko govoril stotisočem in stotisočem kot govori oče otrokom. Na teh zborovanjih je Nehru bolj razmišljal kot govoril. Njegova tribuna je bila okrašena s cvetjem.

Nehru je bil 17 let genialni voditelj druge največje države na svetu. Indija šteje 470 milijonov ljudi — več kot Južna Amerika, Afrika in še Avstralija povrh.

Bilanca njegovega dela je bila velika in pozitivna. Ideja politične neangajiranosti, ki jo je »praktično in teoretsko utemeljil, sioni na stari indijski politični filozofski misli — z vsemi in proti nikomur. Ta ideja je postala rdeča nit velikega dela Azije, Afrike pa tudi držav Latinske Amerike. Tretjina sveta je danes prepričana, da je politika neangajiranosti edina možna in moralno poštena pot.

V notranji politiki je bila Indija prva dežela zahodne demokracije, ki je uvedla gospodarsko planiranje in postavila socialistični ideal na prvo mesto.

Toda indijski premier je doživel tudi težka razočaranja. Zelen mir s Kitajsko, vendar so ga prav Kitajci pustili na cedilu. Ko je Ču Er Laj leta 1954 podpisal v New Delhiju deklaracijo

Periskop na 46. vzporedniku

o petih principih — »panč šila« — so ga v Indiji pozdravili kot pravega svečenika azijske kooperacije. »Hindi Chini Bhai Bhai!« — Indija in Kitajska sta brata — to geslo je odmevalo po ulicah glavnega mesta.

Nehru je upal, da bo dosegel s Pakistanom vsaj neki modus vivendi. Vendar je ob njegovi smrti še vedno divjala hladna vojna med obema državama. Morda bi prišlo letos do sestanka indijskega premierja s pakistanskim predsednikom. Ta sestanek ne bi dal najbrže nobenih takojšnjih sadov, vendar bi le utrl pot lepšim perspektivam v indijsko-pakistanskih odnosih.

Njegova stranka — Kongres — se je odločila za socializem, ko je ta beseda nekaterim še vtilavala strah. Ta beseda je še vedno le ideal, program, ki se mora šele uresničiti. Polarizacija indijske družbe se nadaljuje, bogati postajajo še bogatejši, siromašni se točijo za svoj vsakdanji kruh. Vendar je Nehru vsaj zavrl ta proces, dal je Indiji novo orientacijo, dolgoročno perspektivo.

Indijo tarejo vsi problemi nerazvitih dežel — prenaseljenost, velik pritisk na zemljo, nizka struktura gospodarstva, brezposelnost, sistem kast, antipatija izobražencev do ročnega dela.

Poljedelska proizvodnja je še vedno močno odvisna od atmosferskih pogojev, cikličnega menjavanja suhih in mokrih let. Vendar rastejo veliki industrijski giganti ko gobe po dežju po vsej deželi. V bližini Bombaya je supermoderni atomski inštitut, nekaj kilometrov stran pa vlečejo voli težko naložen kmečki voz, gore še petrolejke, kmetje ne vedo za glavno mesto Indije.

Indijski premier je moral v zadnjih letih ugotoviti, da izgublja Indijska kongresna stranka zaupanje množic. Vendar je to še vedno najmočnejša indijska lokomotiva. Bila se je za indijsko neodvisnost. Zdaj ko je to nalogo izpolnila, ni našla prave poti naprej.

V Indiji sami ugled Nehruja ni bil nikoli tako velik kot v Evropi. V inozemstvu je do zadnjega ohranil status velikega državnika in politika. Indija uživa v svetu velik ugled, za to se ima močno zahvaliti prav Nehruju. Veliki indijski državnik je šel skozi džunglo svetovne politike z velikim smislom za zgodovinske nujnosti. Vedno se je znal ogniti najbolj nevarnim čerem. Čeprav je Indija kot republika mlada država, je bil vendar Nearu doyen, starosta premierov Commonwealtha, veteran na svetovni tribuni, kapitan na veliki azijski ladji.

Na svetu so razni ljudje, veliki in mali. Nekateri so vse življenje govorili o bodočnosti, drugi so sedaj spoznali, da je bila vse preteklost in da ni bilo sedanjosti. »To kar me je končno izoblikovalo, to je bilo spoznanje, kako zelo trpe ljudje« — pravi francoska prijateljica Simone de Beauvoir.

Nehru lahko gleda mirno v zgodovino. Začel je veliko delo, priboril je Indiji častno mesto v svetu. Njegova smrt je velik udarec za ves svet. Z njim se je umaknil predstavnik generacije, ki se je 90 let borila za neodvisnost Indije.

Njegovo ime bo vedno povezano z naprednimi težnjami človeštva. Drugi državniki imajo sijajne spomenike, pokopani so jih z vsem pompom, salve so donele. Najlepši spomenik Nehruju, je dejal ondan ameriški predsednik, bi bil trajan mir.

Nehrujevo truplo so po starem hinduističnem običaju upepelili, pepel so stresli v sveto reko Džamuna, izgubil se bo v vodi, Nehru se bo vrnil materi Indiji.

Vedno je pripadal Indiji, vedno se je počutil doma le med množico. Čeprav aristokrat-intelektualec je vendar črpal energijo in impulze iz množice. Ta je bila medij, ki je spremljal njegove misli in mu jih spet posredoval nazaj. Nehru sam je bil njen subjekt in objekt. Indijska duša je panteistična, v njej so tisočletja človeške modrosti.

Indijski premier je poseblejal dva pola. Sam pravi nekje, da je bil na Zahodu vedno tujec, na Vzhodu ga niso razumeli. Nehru je bil vedno sam — bil je povsod. Indija ga je sprejela v svoj panteon, v srednjem veku bi ga cerkev proglasila za svetnika. V Indiji nima niti enega spomenika, vsa Indija je njegov spomenik.

Začel je kot romantični sopotnik v gibanju za neodvisnost, končal je kot eden največjih državnikov naše dobe. Z njim se umika iz zgodovine velika osebnost. Bil je velik prijatelj Jugoslavije.

Bil je državnik z rožo v gumbnici. Bil je vest človeštva.

M. O.

Roman, ki je vzbudil pozornost

Znani srbski pisatelj Dobrica Čosić, pisec romana »Daleč je sonce«, je napisal tudi romana »Korenine«, v katerem je posegel v preteklost svoje domovine in »Ločitve«. Prvi del tega romana je pred kratkim izšel pri Državni založbi

Slovenije v prevodu Janeza Gradišnika in v opremi Janeza Bernika.

V tem svojem zadnjem romanu je opisal dogodke med zadnjo vojno, ko so se mnogi ljudje, tudi v Srbiji kot drugod znašli večkrat pred usodno dilemo: ali z ljudstvom proti okupatorju, ali pa zaradi razrednih interesov s sovražnikom proti lastnemu ljudstvu. Zato pisatelj ne opisuje

dogodkov, ampak občutke in notranjost ljudi, ki so se znašli pred odločitvijo. Posredno posega tudi v stanje in okoliščine, ki so botrovale med vojno nastanku četniškega gibanja, imele pa so svoj vzrok v tradiciji Srba kot borca proti Turkom in v I. svetovni vojni, v absolutistični politiki vlade, velikosrbskem šovinizmu in podobnih negativnih, toda zgodovinsko pogojenih pojavih.

OBVESTILO ZAVODA »BOREC«

V slovenski prevod Churchillovih spominov na drugo svetovno vojno se je spričlo tehničnih ovir in pičlo odmerjenega časa pri prevajanju in tiskanju knjige vrnilo nekaj napak, ki bralca motijo, v nekaterih primerih pa tudi kvarijo smisel. V kratkem bodo natisnjeni korekturni listki, ki jih bodo naročniki in kupci Churchillove knjige »Druga svetovna vojna« lahko dvignili v trgovinah zavoda »Borec« v Ljubljani, Mariboru in Celju.

Prvi mednarodni festival vojaškega filma

V Versaillesu v Franciji bo od 2. do 8. junija prvi mednarodni festival vojaškega filma, na katerem bodo prikazali tudi deset filmov »Zastave-filma« iz Jugoslavije. Program »Zastave-filma« sestavljajo tile filmi: »Tovariši« Stjepana Cikeša, »Sled usode« Stjepana Zaninovića, »Premagani kanjon« Boža Vučurevića, »Prvi dan v vojski« Vice Simovića, »Dva težavna dneva« Milorada Gončine, »Na zvezo« Branka Kalatića, »Vrsta iz Ruda« Stjepana Zaninovića, »Usode« Stjepana Cikeša, »Dve uri prosto« Branka Kalatića in »Nudim ti roko« Matjaža Klopčiča.

Na ta prvi mednarodni festival so povabili nad osemdeset držav; vsaka država lahko prikaže po deset tovrstnih filmov, vendar noben film ne sme trajati nad pol ure.

Apihova Bileška kronika v srbohrvaščini

Gibanje ljudskih množic proti pogubni politiki velikosrbskih režimov in dolgoletnemu nacionalnemu in socialnemu zatiranju je vedno bolj naraščalo, zato je protiljudska vlada Cvetković-Maček po vzoru fašističnih držav — da bi zatrla to gibanje — sprejela 15. decembra 1939 uredbo o spremembah in dopolnitvah zloglasnega zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi, ki je omogočala ustanovitev koncentracijskih taborišč. S to uredbo so namreč dobile prvostopne upravno-politične oblasti pravico, da lahko pošljejo v prisilno bivališče vsakogar, ki po njihovi svobodni presoji moti red in mir.

Prve aretacije na podlagi te uredbe so bile še istega meseca v Splitu (nad 100 oseb) z namenom, da jih pošljejo v Lepoglavo. Proti koncu meseca pa so v Beogradu aretirali Mošo Pijada, Ivana Milutinovića, Ivo Lola Ribarja in druge. Za aretacije v Sloveniji pa policija še ni bila pripravljena, kar je pripomoglo, da se je znala partijska konferenca na Silvestrovo v Joštovem mlinu v Medlogu pri Celju še lahko izvedla s polno udeležbo. Vodstvo KPS je prav na tej konferenci opozorilo na nevarnost, ki preti kompromitiranim komunistom in drugim antifašistom. Aretacije, ki so se začele 6. in 7. februarja leta 1940, so zajele samo 19 komunistov, med njimi tri žene. To in pa pozneje izdane tiralice za Edvardom Kardeljem, Francem Leskoškom, Tonetom in Vido Tomšič, Borisom in Dušanom Kraigherjem, Slavkom Šlandrom, Mihom Marinkom in drugimi, ki so se vsi pravčasno umaknili, pričajo, da nakažna policija ni v celoti uspeła. Vendar pa je bil program policije zelo širok in bi

se bile aretacije nedvomno nadaljevale, če ne bi prišlo na pobudo Partije v vsej državi do odločnega odpora proti najnovejši fašistični provokaciji. Tu je treba omeniti predvsem demonstracije, ki so se začele že pri odhodu prve in druge skupine iz Slovenije.

Kljub temu se je v Bileci — v neznoznih razmerah znalo okoli 100 komunistov in simpatizerjev, od tega ena četrtina iz Slovenije. Značilno je, da si dr. Korošec in ban Natlačen nista upala ustanoviti koncentracijskega taborišča v Sloveniji, temveč so poslali naše ljudi daleč v notranjost.

Zivljenje internirancev samih, njihovo trpljenje in njihov boj proti režimu v Bileci nam živo opisuje Milan Apih v svoji knjigi »Sredi pušk in bajonetov«, ki je izšla 1962. leta in ki jo je nagradil odbor za proslavo 20. obletnice revolucije. Sedaj pa je izšla pri »Svetlosti« v Sarajevu tudi v srbohrvaščini z naslovom »Čuje se odjek koraka«. V njej je tudi opisan boj, ki ga je vodila Partija, kot voditeljica širokega antifašističnega gibanja za

Drugače ima Čosićeva pripoved močno težnjo po modernem oblikovanju, kar predvsem velja glede močnega poseganja v podzavest glavnih oseb. Tudi problemi so samo nakazani, ker zahteva od bralca temeljite pozornosti in celo pazljivost pri branju.

razpust taborišča — boj, v katerem je bila politika vlade Cvetković-Maček še bolj razkrinkana. O tem boju pravi Apih:

»Partija je bila tedaj že tako močna in tako krepko zasidrana med ljudstvom, da je vladni prekrizala račune ter nazadnje dosegla, da je ta morala razpustiti taborišče.

To je bil trd in žilav boj, ki se ga je na strani Partije udeležila dejansko vsa napredna jugoslovanska javnost, ki jo je Partija znala že prve dni po aretacijah spraviti na noge. V tem boju je Partija še bolj razgalila pogubno politiko vladajočega režima ter si pridobila še večje zaupanje ljudskih množic, ki jih je pozneje, ko je ista vlada s podpisom pakta s fašističnimi silami osi javno potrdila svoje izdajstvo, tem laže povedla na ulice in zrušila osvojeni režim. To pa je bil uvod v dogodke, ki so s temeljev spremenili nadaljnjo zgodovino Jugoslavije.

Tako je torej dobilo koncentracijsko taborišče v Bileci poseben pomen v zgodovini boja in naprednih sil Jugoslavije proti fašizmu, za demokracijo in za neodvisnost dežele — boja, ki je bil obenem priprava na tudi pogoj za poznejšo vstajo.

Se večje zanimanje kot v Sloveniji bo za Apihovo knjigo v Hercegovini, posebej se v Bileci, ki je dala v NOB okrog 500 žrtev in 13 narodnih herojev. Takšna udeležba v NOB in v naši revoluciji je, kakor ugotavlja Apih v uvodu, v veliki meri posledica taborišča in boja, ki ga je sprožilo.

IVAN KREFT

Pravni nasveti

L. I. B. — Predvsem se zanimate, kakšen dokument je delavska knjižica, čemu služi, zlasti pa kako je s podatki, ki so navedeni v delovni knjižici, ali se jih lahko kar briše in podobno. V delovni knjižici ste imeli vpisane podatke o posebnih dobi kot udeleženeц narodnoosvobodilne vojne. Tako potrdilo ste dobili 1953., in ga je izdal okrajni odbor Zveze borcev. Sedaj pa ne marajo upoštevati teh podatkov v delovni knjižici in zato vprašujete, kaj napraviti v tej zadevi?

Po zakonu o delovnih razmerjih je delovna knjižica namenjena za dokazovanje stroke, poklica in stopnje strokovne izobrazbe oziroma naziva, delovne dobe in posameznih pravic iz socialnega zavarovanja, posebno pa pravice do pokojnine in invalidnine, ter za dokazovanje drugih pravic, za katere je delovno razmerje podlaga in pogoj. Vsak, kdor sklepa delovno razmerje, kakor tudi delavec, ki je že v delovnem razmerju, mora imeti delovno knjižico.

Delovna knjižica je javna listina. Vsa dejstva in podatke, ki so vpisani v delovni knjižici, je treba šteti za resnične, dokler se ne dokaže nasprotno. Kdor v vašem primeru izpodbija verodostojnost podatkov, navedenih v delovni knjižici, mora to dokazati; upravni organ občinske skupščine, pristojen za delovna razmerja, mora v obnovitvenem postopku in potem z odločbo dokazati netočnost podatkov v delovni knjižici. Seveda zoper odločbo pa ima vsakdo pravico do pritožbe, kakor tudi v takem primeru, na drugostopni organ, ki po pritožbi odloča v zadevi. Dokazovanje neresničnosti dejstev in podatkov, vpisanih v delovno knjižico, zadane tistega, ki izpodbija njihovo resničnost. Delovna knjižica je enotna za vse delavce v Jugoslaviji. Delovna knjižica se tiska in izpolnjuje

v uradnem jeziku socialistične republike, za določena območja posameznih socialističnih republik pa se lahko tiska in izpolnjuje tudi v jeziku narodnostne manjšine. Obrazec delovne knjižice predpiše zvezni sekretariat za delo.

V delovno knjižico pa je prepovedano vpisovati kazni ali druge negativne podatke o delavcu in prav tako razlog prenehanja delovnega razmerja. Dokler traja delovno razmerje, hrani delovno knjižico organizacija; o tem dobi delavec pisмено potrdilo. Ob prenehanju delovnega razmerja mora organizacija izročiti delavcu knjižico, če pa to ni mogoče, pa jo pošlje pristojnemu organu za posredovanje dela. Če organizacija izgubi ali poškoduje delovno knjižico, mora na svoje stroške preskrbeti duplikat.

Delovno knjižico izda upravni organ občinske skupščine, pristojen za delo in delovna razmerja, ki je krajevno pristojen po delavčevem prebivališču. Delovna knjižica se izda na podlagi prijave in potrebnih listin, ki jih predloži delavec. Upravni organ občinske skupščine, pristojen za delo in delovna razmerja, vodi tudi seznam vseh izdanih delovnih knjižic.

K. L. M. N. Ste 60 % vojaški vojni invalid iz narodnoosvobodilne vojne, ste zaposleni v gospodarski organizaciji in vas zanima, kakšni so predpisi, ki urejajo vprašanje rednih letnih dopustov.

Po zakonu o delovnih razmerjih imajo delavci pravico do plačanega letnega dopusta od najmanj 12 in do največ 30 delovnih dni v posameznem koledarskem letu. Letni dopust v gornjih mejah se določa delavcu po delovni dobi, delovnih pogojih, funkciji in kvalifikaciji ter po drugih merilih, ki jih določa zakon. Glede na skupen čas, ki ga je de-

lavce prebil v delovnem razmerju, znaša letni dopust:

1. za delovno dobo do 5 let — 12 delovnih dni;
2. za delovno dobo nad 5 do 15 let — 18 delovnih dni;
3. za delovno dobo nad 15 do 25 let — 24 delovnih dni;
4. za delovno dobo nad 25 let — 30 delovnih dni.

Letni dopust, daljši kot 30 delovnih dni, se lahko uvede samo z zakonom in s predpisi, izdanimi na podlagi zakona.

Delavec pridobi pravico do rednega dopusta po nepretrganem delovni dobi 11 mesecev. Šteje se, da v delovni dobi v smislu prejšnjega odstavka ni presledka, če sklene delavec novo delovno razmerje v 15 dnevih, ko je prenehalo njegovo prejšnje delovno razmerje. V letni dopust se ne šteje čas, ko delavec ni delal zaradi državnega praznika, bolezenskega dopusta, orožnih vaj, predvojaškega pouka, udeležbe na prostovoljnih javnih delih, opravljanja državnih ali javnih funkcij, plačanega izrednega dopusta in neplačanega izrednega dopusta do 7 dni, delavki pa tudi ne čas, ko ni delala zaradi nosečnosti in poroda. Letnega dopusta ni mogoče prenesti iz enega v drugo koledarsko leto, razen v primerih, ki jih določa zakon. Če odide delavec na letni dopust ob koncu koledarskega leta, nadaljuje brez presledka dopust tudi v naslednjem letu. Delavec je treba najpozneje 30 dni prej sporočiti dan, ko ima pravico nastopiti letni dopust. Prav tako je treba delavcu omogočiti, da izrablji letni dopust brez presledka. Na njegov zahtevo oz. z njegovo privolitvijo lahko organizacija določi, da izrablji letni dopust v dveh približno enakih delih. Pravico do letnega dopusta ima tudi delavec, ki je odpovedal ali kateremu je odpovedano in delavec, ki mu preneha delovno razmerje po sporazumu, če do dneva, ko mu preneha delovno razmerje, izpolni pogoje, da ga izrablji. Delavcu, ki mu je odpovedano ali mu je delovno

razmerje prenehalo po sporazumu, mora organizacija na njegovo zahtevo izplačati nadomestilo za neizrabljen letni dopust. Med letnim dopustom ima delavec pravico do nadomestila.

Delavec ima tudi v določenih primerih pravico do plačanega izrednega dopusta, ki sme znašati skupaj do 7 dni v posameznem koledarskem letu. S pravili oz. pravilnikom gospodarske organizacije se v podrobnosti določijo pogoji koriščenja rednega letnega ali izrednega dopusta.

P. N. I. Iz vašega pisma je razvidno, da ste bili od avgusta 1942. leta v partizanih, v raznih operativnih vojaških enotah — brigadah in da ste bili julija 1945. leta demobilizirani. Od vstopa v partizane pa do demobilizacije ste bili v vojaških enotah narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Po vojni ste se doselili v Slovenijo, kjer tudi stalno živite. Radi bi uredili medvojna leta, ki bi se vam štela za pokojnino. Med tem časom pa ste pozabili imena borcev, s katerimi ste bili v partizanih. Obrnili ste se na vojni odsek Knin, vojno oblast v Zagrebu itd., toda nikjer niste mogli zvedeti za borce brigad, s katerimi ste bili v partizanih skupaj. Vprašujete nas, kam bi se obrnili, da bi dobili naslove tovarišev — borcev, ki bi lahko izpovedali o vašem bivanju v partizanih?

Svetujemo vam, da se obrnete na predsedstvo Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Hrvatske in Bosne in Hercegovine, na komisijo za zgodovino narodnoosvobodilne vojne. V teh vlogah morate namreč v podrobnosti opisati vojaške enote, v katerih ste bili, kakor tudi čas, pa kraje, na katerih so bile te vojaške enote. Posebno važen je tudi opis vašega dela v teh enotah. Prav tak opis bi lahko poslali tudi uredništvu »4. jul.« prošnjo, da ga objavi v listu s pozivom, naj se javijo na vaš naslov vsi tisti, ki bi lahko pričali o vašem življenju in delu v narodnoosvobodilni vojni.

TODAJSKI VAMPIR

5

— Obljubite mi samo to, da mi boste odkrito povedali, kdaj bi radi, naj grem. Morda mi bo vaša družba preveč prijetna in ne bom opazil, kdaj bo čas iti, — sem naprej modroval.

— Vi ste zares čudoviti! — se je nasmehnila, kot bi si oddahnila.

Pomislil sem, kaj neki bi rekla Olga, če bi me slišala. Govorila sva o tem in onem in kmalu se mi je zazdelo, da je preveč vesela za tako žalosten dan.

V tej ali oni družbi človek težko najde temo za pogovor, ne more se znajti in rad bi se otresel neizogibne otrplosti. Toda so tudi taki ljudje, ki se v pogovoru zlahka znajdejo ter odkrivajo nova področja. V taki družbi človek pozabi, da obstaja čas, in ima občutek, da pred njim vstajajo vse nove podobe, ki jih je videl kje kot v snu, da lahko uporabi vse, kar zna. Takša je bila Smilja. Zanimala se je za vse.

Najin pogovor je prekinila Nata. Kmalu potem sem vstal in pozdravil. Rekel sem, da moram v mesto in da me dolgo ne bo nazaj.

— Skoda, — je bilo žal moji gospodinjji. — Jaz pa sem mislila, da bi malo dal posedela pri Smilji.

— Danes je preveč utrujena. Morda ji bo sami najlaže, — sem pripomnil.

— Hvala vam za pozornost. Rês sem utrujena, — je pritrdila Smilja in me pospremila do vrat.

Skoraj dve uri sem se sprehajal po ulicah, potlej pa sem se vrnil. V Natini sobi je bila prizgana luč in tako sem vedel, da je Smilja sama. Tiho sem se vzpel po stopnicah in kratko pozvonil. Vrata so se hitro odprla, ko da bi Smilja stala v predsobi. Vstopila sva v sobo. Samo pri kavču je gorila namizna svetilka. Sedel sem v fotelji in opazil, da se iz kopalnice sliši šumenje vode, na mizi pa sta bila dva kozarca in steklenica vina.

— Počutite se kot doma. Natočite si vina, jaz pa moram v kopalnico. Zdi se mi, da sem se danes grozno umazala, — je preprosto rekla.

Začutil sem mladeniški nemir in obhajala me je nekakšna jeza. Prvič sem se znašel v takem položaju in nisem se znal naravno obnašati. Se vedno sem v roki držal kapo.

— Dajte, spravila jo bom, — se mi je približala.

Pri tem sem začutil prijeten vonj in valovanje zraka, ki ga je povzročilo gibanje njene obleke. Nato se mi je nasmehnila in odšla v kopalnico. Čas, ko je ni bilo, sem izkoristil, da si bi uredil misli. Bil sem v sobi ženske, ki je verjetno povezana s skupino zločincev, videti pa je tako neposredna, odkritosrčna in privlačna. Vse je kazalo, da bi se rada z menoj zblížala in uresničila neko svojo zamisel zelo hitro in neposredno. Spravila me je v položaj moškega, ki je prišel na intimen sestanek, na nočni obisk k ženski. »Ne smem dovoliti, da bi se ji posrečilo,« sem pomislil. Kajti jutri jo bom moral morda prijeti in zaslišati. Kaj zdaj misli? Komaj pol dneva je preteklo, odkar sva se spoznala, pa sva že sama v njeni sobi. Kako naj se izognem nevarni zvezi s to žensko, ko pa v meni nasrta plameni poželenje, upira pa se mu vsa moja ljubezen do Olge in vsa moja zavest o nalogi, zaradi katere sem tukaj.

Da bi se opogumil, sem spil kozarec vina. Kmalu sem začutil, da me zapušča tisto rahlo vznemirjeno drhtenje. »Zdaj se drži, prijatelj,« sem si rekel, ko so se odprla vrata kopalnice. Smilja je s seboj prinesla vonj po milu.

— V kopalnici je tople vode še na pretek, — je rekla in vzdignila steklenico, da bi nalila vina.

To je pomenilo, naj se tudi jaz okopam. Toda molčal sem, ko da ne razumem teh njenih besed. Ona pa je vztrajala pri svojem.

— Tudi vi se lahko osvežite. Na levi strani je čista brisača, — je rekla in odprla vrata v kopalnico.

— To res ne bi bilo slabo, — sem odvrnil, sam zase pa pomislil: »Krog se oži, fant!«

Vrnil sem se rdeč od tople vode. Našel sem pogrnjeno mizo. Ko sem zagledal lepo razvrščene sendviče, sem se spomnil, da nisem še večerjal. Zdaj sem bil mirnejši in iznajdljivo sem pohvalil njeno skrb.

Jedel in pil sem mirno in se pogovarjal. Opazil pa sem, da ona pije več, kot bi bilo treba. Kmalu je bila vesela, ko da bi se danes nič ne zgodilo.

— Velik otrok sem, hočem igračko, — je iznenada rekla.

— Nekoč sem imel ptico. Dolgo sem se igral z njo in je nisem spustil iz rok. Tretjega dne je poginila. »Preveč si se igral z njo. To jo je ubilo,« so mi rekli, — sem odvrnil, da bi kaj rekel.

— Naj bom vaša ptica; rada bi videla, če bom poginila, — se je nasmehljala.

»Neumnosti govorim... Sicer pa, vse, kar rečem, ji je povod, da nadaljuje z uresničevanjem svojega načrta,« sem pomislil in jo samo pogledal z malo postrani nagnjeno glavo.

— Imate dekle? je vprašala.

— Nimam. Imel sem jo, pa sva se razšla, — sem nedočno razlagal in spet pomislil na Olgo.

Napeljevala me je. Moral sem ji to preprečiti in nadaljeval sem.

— Vedno sem si želel iskrene in resnične ljubezni. Ne prenesem lahkomišelnih žensk, ki že prvi večer dovolijo poljub in tako dokazujejo ljubezen.

— Ne verjamete v hitro razsvetlo čustva?

— Verjamem v hitro razsvetlo strast in poželenje. Mišim pa, da človeško bitje potrebuje časa, da ga napolni ljubezen, — sem odvrnil.

— Res je, — je rekla in znova napolnila kozarec. Vedel sem, da sem na dobri poti, da pridobim pri času.

Stojan Pevc je bil rojen leta 1920 v Zagorju ob Savi, otroška in mladeniška leta pa je preživel v Ljubljani, na Vodovodni cesti, v mestnih hišah. Izšel je iz napredne uradniške družine. Pred vojno je hodil na gradbeni oddelek tehnične srednje šole v Ljubljani. Diplomiral je spomladi 1941. Zaradi uspehov pri učenju je dobil nagrado »Zlato knjižico«.

Tako Stojan kot njegov mlajši brat Gojmir sta se že leta 1939 vključila v delavsko kulturno društvo »Vzajemnost«, ki je delovalo za Bežigradom. Jeseni 1939 so Stojana sprejeli v SKOJ skupaj z Milanom Sušteršičem, Tončkom Kozincem, Francem Kelvišarjem in dvema dekletoma. Sprejela jih je Ida Kovač v navzočnosti drugih komunistov. Nato se je Stojan udeležil raznih akcij in sestankov, tako pred magistratom, na sedanji Cankarjevi cesti in drugod. Delal je tudi na pritegovanju drugih mladincev in mladink v »Vzajemnost«. Deloval je tudi na soli, kjer so imeli sestanke ter izdajali list »Svoboda«, dokler jih ni naznanil neki profesor. Njihovih sestankov se je udeleževal tudi profesor Vinko Košak, kasneje ustreljen kot talec. Stojan je tudi marljivo študiral marksistično literaturo, večjal je za resnega in preudarnega človeka.

Vojna vihra je zajela Evropo, nato pa še Jugoslavijo. Ze sredi maja 1941 je Stojan na pobudo Viktorja Avbija vodil ustanovni sestanek Mladinske OF v stanovanju svojih staršev. Nato je sklical sestaneke v gozdiču ob vodovodu v Klečah. Vodil ga je Stojan in neki tovariši iz Šiške. Ustanovili so trojke, ki se kmalu začele z akcijami. Tudi sam Stojan je sodeloval v akcijah. Jeseni 1941 je hodil na strelske vaje v bunker pri »Rižarni«, kjer je bilo tudi skladišče orožja. Odgovarjal je za OF po vojaški liniji. Novembra 1941 je pridobil pet mladincev za ehad k partizanom.

Leta 1942 je bil član rajonskega Komiteja SKOJ za Bežigrad, kjer je spet odgovoril za delo po vojaški liniji. Spomladi istega leta so ga tudi sprejeli v KPS. Stojan se je zelo zanimal za razno orožje, za predavanja o taktiki. Julija istega leta je odšel k partizanom. Kmalu ga srečamo v Tomšičevi brigadi, kjer je bil do 9. februarja 1943. Od tega dne pa do svoje smrti, 15. maja 1943, je bil v Zahodno-dolenjskem odredu politični delegat vođa. Tega dne je padel v Zateški nad Sentrupertom, ko se šel povedat Robkovi četi, naj se umakne. Pri tem je naletel na italijansko in belgardistično patruljo. Stojan Pevc nam je ostal v spominu kot vzgled naprednega in zavednega mladina.

FRANC KELVIŠAR-FIKI

S kljuke in klina

Nekoliko popra za ameriške prenapeteži! Znano je, kako bučno napada tisk (in ne samo tisk!) v ZDA nekatero zahodne dežele, ker trgujejo s Kubo. Te dni pa je kanadski časnik »Globe Mail« navedel, da so ZDA v 1963. letu izvozile na Kubo za 37 milijonov dolarjev blaga, medtem ko so v istem letu izvozile na Kubo: Kanada za 11 milijonov 100 tisoč, Velika Britanija za 5.300.000 in Francija za 5 milijonov dolarjev blaga. To pomeni, da so izvozile lani na Kubo vse te tri zahodne države za 21.400.000 dolarjev blaga ali za 15.000.000 dolarjev manj kot same ZDA! Vse kaže, da se v ZDA držijo »moralnega« načeta: Ne glejte mojih dejanj, poslušajte moje besede!

»Kakor da so senatorji...« »New York Herald Tribune« je očitala v nekem članku predsedniku ZDA Johnsonu, da ravna grobo s svojimi kratkonogimi lovskimi psi in da se kdaj pa kdaj tako hudo spozabi, da jih vleče za ušesa, »kakor da so senatorji«. Johnson je na tiskovni konferenci, na katero je povabil tudi členskiarke otroke, odgovoril na tale očitek takole: »Zgodba o mojih psih pravi, da so zelo ljubeznivi, jaz jih imam zelo rad in mislim, da imajo tudi oni mene radi. Upam, da ima ljudstvo rado mene kakor tudi njega.«

»Kakot ne moreš nadrobiti v juhe?« Z njimi se ne more nihče nasliti!« je izjavil sovjetski premier Hruščov v nekem govoru o razorožitvi.

Kitajski »junaki« in kitajski »dokazi«. Kitajski časnik »Zen Min Zi Bao« zatrjuje v enem izmed zadnjih uvodnikov: Zadržuje, da se »osvobodiš strahu in predsodkov« ter si tako zagotoviš končno zmago. »Nuklearne zobe« ameriškega imperializma je moč zdrobiti z — navadnim, najpreprostejšim orožjem, če imaš borbeno voljo in revolucionarno odločnost. Primeri, ki »dokazujejo« upravičenost takšne presoje — je rečeno v omenjenem članku — so: borba Vietkonga v Južnem Vietnamu za vso Azijo, borba Kube za vso Latinsko Ameriko in Kongo (Leopoldville) za vso Afriko...

Sportnik je človek in pol... Neke dunajski list popljuje dežele, katerih sportniki so sodelovali na zimski olimpijadi v Innsbrucku, ter pravi o Finski: »Na Finskem je šport najljubša panoga udeleževanja. Finska je dežela, o kateri trdijo, da ima 1 milijona prebivalcev, toda — 6 milijonov sportnikov.«

»Evropski birokrat je uradnik s pruskim čarom, francosko skromnostjo, in italijansko natančnostjo.« je izjavil administrativni tajnik Skupnega evropskega trga (SET), ko je govoril o uradniškem aparatu, sestavljenem iz kar drov dežel SET. Pruski čar? Doslej so poznavalci pruskega značaja govorili o — pruskem škornju!

To je pa res naključje! V francoskem mestu Lilleu so nedavno trčili trije avtomobili. Policaj Duran je zapisal vse tri soferje in z začudenjem ugotovil, da se vsi trije »vozniki« pišejo, enako kakor on sam, Duran. Da bi bili podatki popolnejši, je moral v zadevnem poročilu navesti, da je do trenja prišlo pred gostino, katere lastnik se piše — P. Duran...

Uganili bodo, da se jih boji... Pravijo, da je bil turški premier İnönü, ko je po zadnjem atentatu odnesel celo kožo, kar miren in ravnodušen. Sofer in İnönüjev tajnik sta se prepirala, ker sofer ni mogel vzgati motorja. İnönü ju je posvaril: »Ne hitimo tako, saj bodo mislili, da se jih bojimo!«

Pobožno želje: »Bolje bi bilo, ko bi bil Zanzibar ostal britanski protektorat!« je izjavil strmo glavihni zanzibarski sultan Seta Jamšid ben Abdula, ko je prispel v London, kjer se namerava nastaniti.

Ani Rostohar

Najina mladost

Sedela sva v travi pod orehom. Okoli naju je bilo vse tiho, čisto tiho. Le sapica je včasih zmotila tišino in listje v vejah je zašelestelo. Šepetala sva, sanjala o sreči, o prihodnosti. Vse je bilo tako preprosto in lepo. V sinjini je viselo sonce.

Z roko v roki sva šla čez polje, sredi žita, ki je valovilo kot zlato morje. Tu in tam nama je pokimal mak. Držal me je preko ramen in kovala sva velike svetle naрте.

Potem so prišli. Odrgli so me od njega. Vedela sem, da jim bo pobegnili. Bil je v temnici, kjer so ga glodale stepice in uši, iz kotov so se plazile podgane, skozi linico je vanj bojštal stražar. Ko je prošil vode, ga je udaril po obrazu, slišal je prodirni smeh, njegov obraz se je zavrtel in opotekal se je v temo.

Nekega dne so prišli pome. Porinili so me na kamion med druge. Slišala sem, da nas bodo vse postrelili. Ko sem se med potjo onesvestila, me je vojak s čevljem brnil v obraz. In še zarezal se je...

Pripeljali so nas do nekega gozda. Smreke so bile mrke in ob deblih so stali uklenjeni ujeti partizani. Proti njim so nas gnali. Hodila sem mimo njih in bilo me je sram. Rada bi bila tudi sama partizanka, ves čas v zaporu sem to želela. Ubijala bi sovražnike, vsaj enega, in potem bi sama laže umrla.

Gledala sem izmučene in okrvavljene obraze. Ko bi bila jaz ena izmed njih... Borili so se, jaz pa sem bila v zaporu. Pustila sem, da so me uklenili in odpeljali. Le kje je on, s katerim sem sanjala o sreči? Najbrž se bije. Mogoče je prav zdaj ubil sovražnika, izdajalca? Ali je mor-

da ranjen in umira. Ne, živ je, živ! Čutila sem to...

Tedaj sem ga zagledala. Stal je ob deblu z dvignjeno glavo. V prsih me je stisnilo in naslaniła sem se na soseda. Smrekova debla so mi zaplavala pred očmi. Opotekla sem se. Ustrelili ga bodo... Zakričala sem njegovo ime in glas mi je drhtel.

Dvignil je pogled. Na obrazu trpeč izraz. Čez nekaj časa me je poklical in tiho rekel: »Pazi nase in...« Krogla iz strojnice mu je prestrelila prsi in glas mu je zastal v grlu. In na koga je mislil? Klečala sem in počasi vstala. Videla sem, kako je počasi od deblu polzel proti zemlji. Skočila sem k njemu...

»In na otroka. Ponosna bodi name...« je zahrpel. Potem se je zgrudil in njegov pogled je bil uprt vame. Velike, črne, široko razprte oči. V obraz je bil tako miren, usta je imel odprta od zadnjega samoglasnika. Tako mlad še...

Neke roke so me surovo potegnile od njega. Otrseli so me s jih. Glavo sem dvignila visoko, izzivalno. Zdal mi je bilo vseeno. On je umrl. Nisem se več bala umreti. Počasi sem stopala proti ženam, ki so gledale svoje moške kako umirajo. Tudi jokale so, ko so naperili strojnice proti nam pa so zakričale in pogledale stran. Rafal smrtonosnega orožja

Ko sem se zbudila, sem ležala v partizanski bolnišnici. Poleg mene si spala ti, vsa drobna in mila. Zvedela sem, da so prišli partizani in nas osvobodili. Hoteli so rešiti svoje tovariše, pa so prišli prepozno.

Kmalu sem okrevala. Ostala sem v bolnišnici. Obvezovala sem ranjence in veselilo me je, ko si rasla. Prišel je dan, ki smo ga tako težko pričakovali. Tako nenadoma, da nismo mogli verjeti, čeprav smo že dolgo vedeli, da mora priti, da je tik pred nami.

Vrnila sem se k porušenemu domu. Začela novo življenje. Ti si mi pomagala. Rasla si in bila sem te vedno bolj vesela. Odsliši v šolo, se vrnila in spet odšla. Vedno je tako: greš in se nazadnje spet vrneš. Samo nekateri se včasih nikoli več ne vrnejo.

Pozabila sem na grozote vojne. Le pokvarjena roka me še spominja na kopito nemške puške. Toda nekaj tako velikega, kot je bil naš boj, se ne pozabi! In ko grem po polju, ko sedem pod oreh in ko te gledam, ko mi tečeš nasproti, si mi zdi, da prihaja on. Tako si mu podobna. Kakor bi bil on! Objamem te.

»Mama, poglej kako je danes lep dan! Pojdiva po polju!«

»Da, pojdiva, da naju čas ne prehitil!«

In stečem med žito, med mak, po stezi. V krilu in srcaji, bosa, z razpuščenimi lasmi. V njih se poigrava veter.

Junak Stanko
Riše: Evgen Sajovic
Piše: Ivan Jan

67. Stanko je kot komisar čete moral večkrat pripovedovati kaj poučnega starejšim tovarišem. Zelo prepričljivo je govoril o Stanku Zagorju, mladem in hitelju. Največkrat pa je moral govoriti o dogodkih v jami, kjer je ostal živ samo on in Plánin, ki je tisto jutro odšel po vodo, in se je potem zatekel v ledeno Savo, kjer je prečepel dolge ure. Besede so mu ob tem čestokrat zamrle, a kar je podoživljal že tolikokrat, ni bilo mogoče povedati z navadnimi besedami.

68. Naposled so se znova znašli v ravninskem in podolgovatem Udin borštu. Takrat so nemški vojaki in policisti v tisočih lazli po gorenjskih gozdovih z namenom, da bi zatrli vse, kar je bilo partizanskega. V tistih časih tudi izdajstva niso bila redka, ta pa so povzročala največ gorja. Tako se je zgodilo tudi sredi septembra 1942, da je nemška ofenziva zajela partizane v Udin borštu. V hudih spopadih je padlo 28 tovarišev.

69. Skupina, kjer sta ostala komandir Janez in komisar Stanko, se je še vedno branila. Bilu je bila tudi mlada partizanka Ančka, ki je prišla za zbrojevko mrtvega mitraljezca ter streljala proti bližajočim se napadalcem, dokler je bilo kaj streliva. A padla je tudi ona. Toda padla je tako hrabro, da so jo Nemci pokopali z vojaškimi častmi!

V poslednjih 15 letih se je pri nas preselilo 2.500.000 prebivalcev iz vasi v mesta, in sicer največ mladih ljudi. Posledica tega je, da se je v času med poslednjima popisoma prebivalstva (1953 in 1961) število prebivalstva v 40 % jugoslovanskih občin znižalo.

PREMISLJEVANJE O PAPIRJU ZA "NEKE DOLOCENE POTREBE". Zahodnonemški modni list "Constance" je objavil čez dve strani natečajni oglas nekega podjetja, ki proizvaja "papir za neke določene potrebe". Oglas se glasi takole: "Katero lastnost toaletnega papirja štejete za najvažnejšo: mehko, trpežnost papirja, absorbiranje vlažnosti, lahko odrgavanje? Premislite!" Nagrada: 39.000 zahodnonemških mark (10 milijonov din). Premisljevanje? Vaznejše je poskusanje.

V Jugoslaviji je 19 mest, ki imajo več ko 50.000 prebivalcev. Ta mesta so Beograd, Ljubljana, Novi Sad, Rijeka, Sarajevo, Skopje, Split, Zagreb, Banja Luka, Bitolj, Kragujevac, Maribor, Mostar, Niš, Pančevo, Tuzla, Zenica, Zrenjanin in Osijek. Vsako od prvih osmih navedenih mest (od Beograda do vklj. Zagreba), ima več kot 100.000 prebivalcev.

NENAVADNA ISKRENOST. V nekem zahodnonemškem časniku je bil nedavno objavljen oglas naslednje vsebine: "Iščem resnično ljubezen, vdano razumevanje, prijeten dom in neznatno posojilo pri ženi, ki bi se rada omožila..." Če kdo misli, da se ne bo oglasila nobena, se več ko verjetno moti.

V Jugoslaviji se vsakih deset sekund pripeti po ena poškodba pri delu, navaja začetna statistika. Ugotovljeno je bilo tudi, da znašajo kožna obolenja 60 % celotnega števila poklicnih obolenj.

ZADEL JE V CRNO! Bivši britanski premier Macmillan je nedavno napisal: "Ko vsi izgubijo glavo, ostanem samo ti hladnokrvni, vendar se s tem nikar ne hvatim. Morda si kratko in malo budalo, vemo, da bi presodilo resnost položaja."

Mariovska narodna noša. Blizu Prilepa je vas Mariovo, znana po ženski narodni noši, ki jo izdelujejo Mariovice same. Sama obleka — brez nakita — tehta 25 kg! V Mariovo se pogosto pošaljajo: "Deklina, napravljena v narodno nošo, ki prepešči do Prilepa in nazaj domov, je deklina za našo hišo!"

Dobro je, če veste...

Število kolhozov v ZSSR se je zmanjšalo na 41.000 kolhozov, pri čemer se je povprečna obsežnost kolhozov zvečala na 3000 ha setevne površine. 11 % kolhozov ima več ko 5000 hektarov setevne površine. Obsežnost sovhozov znaša povprečno po 9000 hektarov setevne površine.

KJE STE. STARI, DOBRI CASI? V starih dobrih časih se je lahko Britanija, da se je resila dolgočasnja, vsakih 20 let zapletla v vojno. Zdaj pa moramo reševati problem dolgočasnja — brez vojne. Je napisal bivši britanski diplomat Lockhart.

Proizvodnja električne energije na svetu se je od 1910. do 1960. leta povečala malo ne štirikratno. V istem času se je povečala tudi proizvodnja premoga dvakratno, hidroenergije 14-kratno, nafte 22-kratno, naravnega plina pa celo 29-kratno.

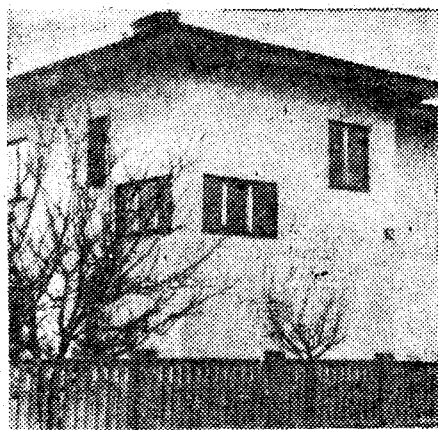
IDEALEN MOŽ JE MOŽ, ki ne pije, na karta, se ne ozira za drugimi ženskami, se ne prepira — kratko in malo mož, ki — ga ni, je odgovorila Martena Dietrich na anketno o idealnem možu.

Zahodna Nemčija je 1963. leta zaposlila več kot 131.000 delavcev iz tujih dežel, med njimi 25.700 žensk. Med nanovo zaposlenimi tujimi delavci je bilo 40.600 Grkov, 35.300 Špancev, 31.800 Italijanov in približno 23.400 Turkov. Zahodnonemški inštitut za delovno moč priporoča delodajalcem, naj skušajo v večjem obsegu pridobiti in najeti za honorarna dela s skrajšanim delovnim časom ženske in starejše ljudi, da bi tako omilili pomanjkanje delovne moči. Gre kajpak v prvi vrsti za ne-kvalificirane delavce.

PRIHODNOST CRNCEV JE — CRNA. Je izjavil v nekem intervjuju o razvoju črnega vprašanja v ZDA neki črnski književnik.

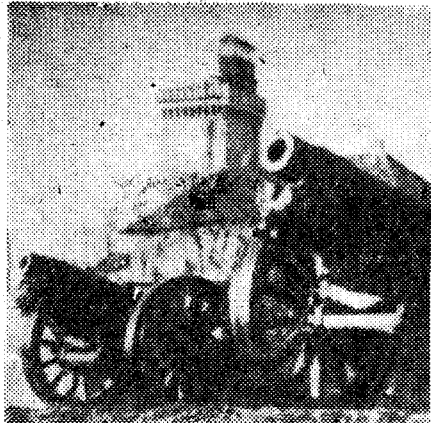
Elementi (prvine) se pojavljajo v trdem, plinastem in tekočem stanju. Največ elementov je v trdem, precej v plinastem stanju, v tekočem stanju pa sta samo živo srebro in brom.

Vseh moraš ugrizniti v kisló jabolko! Eden izmed voditeljev zahodnonemške Krščanskodemokratske stranke Rainer Barzel je tako je kritiziral politiko zahodnonemškega župana Brandta: "Zahodnonemščani sprejemajo varstvo od Američanov, podpore dobivajo od Zahodne Nemčije — prepustnice pa od Vzhodne Nemčije..."

V Ivančičevi hiši v Mencingerjevi ulici 29 v Ljubljani, kjer je bil zgrajen tudi bunker CK KPS, je bila 1. in 2. junija 1941 konferenca partijskih delegatov iz Slovenije. Konference so se udeležili vsi pomembnejši partijski voditelji, zakaž na dnevnem redu konference so bila navdse, za zgodovino in obstoj slovenskega naroda, odločilna vprašanja. — O čem so na tej konferenci razpravljali in kaj so delegati sklenili?

Zaradi vse večjega razmaha slovenskega partizanstva je bila italijanska vojska prisiljena utrjevati mesta, vasi in prometne naprave. Po ljubljanskih ulicah in križiščih, kakor tudi po vaseh po vsej okupirani deželi, so zgradili, po njihovem mišljenju, nezavzetne bunkerje in utrdbe. Ker se posebej niso zapali gozdovom, so jih ob cestah in železniških progah izsekavali do golega. S tem pa so seveda povzročili našemu narodnemu bogastvu veliko škodo. — Kam so Italijani privlekli topove, ki jih kaže naša slika?

V zgodnjem jutru, 21. maja 1942, so v Gramozni jami pri Ljubljani odjeknili fašistični strelji. To v tistih časih največjega okupatorjevega nasilja ni bilo nič nenavadnega. Tedaj so v Gramozni jami skoraj vsak dan padali talci. Tega dne je omahnil organizacijski sekretar KPS, ki ga je bilo pet dni poprej italijansko vojaško sodišče obsodilo na smrt. V pismu materi je zapisal: "Mirno vest imam in zavest, da s tem ne bodo ubili svobode slovenskega ljudstva." — Kdo je bil?

Boji na Jančah od 20. do 22. maja 1942, ko se je z Nemci spopadla II. grupa odredov pod vodstvom komandanta Staneta in komisarja Tomaža, spada med najpomembnejše boje, ki so jih bojevali partizani leta 1942. Do teh bojev je prišlo pri izvrševanju operativnih načrtov glavnega poveljstva, po katerem naj bi druga grupa odredov odšla iz ljubljanske pokrajine čez Savo na Stažersko in tam pomagala pri uporu. V teh bojih je padel komandant bataljona, član OK KPS Stična in narodni heroj. — Kdo?

Hiša iz plastičnih mas. Skupina sovjetskih arhitektov pod vodstvom Jevgenija Kovina je postavila v Moskvi hišo, zgrajeno malone popolnoma iz plastičnih mas. Stene te hiše so za 60 do 80 % lažje kot zidovi iz panelnih plošč. Poleg tega so stene iz plastične mase odlični izolator. Stene so na notranji strani obložene s sintetičnimi opnami, ki jih je mogoče prati. Naposled pa še to: iz plastičnih mas zgrajene hiše so cenejše kot hiše, zgrajene iz drugega materiala.

Zenski dežniki — novo nevarno orožje! V Bruslju sta neki Lafon in znani proizvajalec dežnikov Arnuo odprla tečaj za "dekleta, omožene žene in babice". Lafon je takole pojasnil namen tečaja: "Vsi vedo, da uporabljajo žene dežnike za zavarovanje svoje obleke in trizure pred dežjem, prav malo ljudi pa ve, da je moč dežnik uporabljati kot uspešno orožje zoper nasilneže in žeparje. Jaz potujem žene v tej izvedenosti. Boljše učenke se navadijo prej ko v dveh tednih, kako je treba zapreti dežnik in ga uporabiti kot ostre meč. Lani se je število napadov na žene, v primerjavi s številom v letu 1962, zmanjšalo kar za 75 %." Lafon bržkone pripisuje zaslug za to dežniku — ostrum meču...

Baetlesirani Beethoven. Neka zaskrbljena mamica iz Norfolka (Britanija) je pisala razredniku svoje hčerke: "Prosim vas, bodite tako ljubeznivi ter mi svetujte, kaj naj ukrenem, da bi spametovala svojo hčerko, ki, odkar je spoznala Beatlese, vztrajno piše in izgovarja ime slavnega Beethovna: Beatesoven?" Nič hudega; je bržkone menil razrednik, da bi le ne baetlesirali njegove glasbe!

Dva svetova. Japonski politik Tanaka Vatanabe je govoril, ko se je vrnil domov, o vtisih s poti po Evropi. Med drugim je rekel: "Sovjetski ljudje imajo stalno pred očmi naslednje nalogo, zahodni politiki pa — prihodnje volitve..."

Pakistanskim brkačem slabša prede! Poskuse moških, da bi z vihanjem brkov opozorili ženske na svojo lepoto, štejejo v Pakistanu za nedostojno vedenje. Brkač, ki ga bodo v prihodnje zalotili, da bi vihajal brke na cesti, hote, zbuditi pri kakšni ženski simpatije, lahko doživi, da ga za dva meseca spravijo za zapahne...

Star časnikarski volk, strokovnjak za senzacije Henrik Bous je pred leti v Sovjetski zvezi dejal: »Obljubljam in dajem moško besedo, da bom pisal čisto resnico. Pisal bom o tem, kar bom sam videl in slišal. Moje orožje v boju proti komunizmu naj bo to, edino močno orožje.«

Gospa Lilian Bous je vzdihnila in sočutno pogledala moža. »Brez ugovaranja, Henrik. S svojo resnicoljubnostjo si boš nakopal neprijetnosti. Piši, kot si pisal doslej!«

»Nemogoče, nemogoče, samo na podlagi dejstev. Naj živi njegovo veličanstvo, 'dejstvo' in mi novinarji, njegovi zvesti podložniki!«

Bous je poljubil ženo na uvelo lice in odločno dvignil čašo: »Za resnico gre, prijatelji!«

Henrik Bous je sklenil, da ne ostane več v Moskvi. V notranjosti

šel v hotelu sobo, se je odpravil na sprehod po mestu. Široke in tlakovane ulice, lepe večnadstropne stavbe, vonjajoče zelenice, vse to mu je zelo ugajalo. Vendar, bila so to dejstva, ki niso v ničemer govorila proti komunizmu. Henrik Bous pa je iskal to, kar bi mogel prikazati vsemu svetu.

Tako je posedal na klopci na mestnem trgu in opazoval mimoidoče. In, opazil je nekaj, pravzaprav niti ni opazil, temveč občutil. Tihoto in mir, ki sta vladala po vsem mestu. To čudovito mesto je bilo neprijetno tiho.

Novinar se je nasmehnil. Na klopci sede se je pričel krohotati. »Saj res, imel sem le zamašena ušesa.«

Vstal je in odhitel v hotel. V svoji sobi je sedel za mizo, vzel nepisan papir, priostril svinčnik in pričel pisati prvo poročilo iz Sovjetske zveze.

»Te vrstice pišem v sibirskem mestu,« je pisal Henrik Bous, »kjer kraljuje skoraj grobna tišina. Ljudje šepetajo, pozabili so, kaj je smeh...«

Cigareto za cigareto je kadil, vrste pred njim so se množile.

ČISTA RESNICA

dežele pojde, je razmišljal strokovnjak za senzacije. Tam se bo hitreje spoprijel z dejstvi, ki bodo pravi klic proti komunizmu, močnejši in glasnejši od katerihkoli navadnih novinarskih rač.

Kupil je letalsko vozovnico za TU-104, da bi odpotoval v Sibirijo. Letalo mu je kajpak ugajalo. Udobno opremljeno, z zelo močnim motorjem. Zaradi dolgačasne objektivnosti je celo zapisal v svojo novinarsko beležnico primerno pripombo.

Med poletom so starega časnikarskega volka pričela boletja ušesa, posebno, ko se je letalo pričelo spuščati na letališče. Toda, človek se mora sprijazniti, da takšna malenkost nima nobene zveze s slabimi nameni komunistov.

Na velikem sibirskem letališču je stopil iz letala. Ko je na-

Ljudje so se sprehajali in šepetali. Smeha ni bilo slišati. Otroci, ki so se igrali, so se prav tako tiho pogovarjali o svojih stvareh, kot da bi bili kaznovani.

»No, vendarle stvar, ki jo potrebujem,« se je zabliskalo v glavni časnikarskega strokovnjaka za senzacije. Dejstvo! Prebivalci so tako preplašeni, da se upajo le šepetaje pogovarjati. Odvabili so se smejanja na ulici. »Napisal bom o tihoti, ki človeka duši, o mračnem molku...«

Med razmišljanjem mu je sedla na nos sitna sibirskaja muha in... Nagrbančil je objektivni nos in kihnil. V ušesih mu je nekaj počilo in morje zvokov mu butne v bobnič. Sedaj so se mimoidoči glasno pogovarjali, otroci smejali in vpili, avtomobili in tramvaji ropotali ter kazali svojo moč. Mesto je bilo videti, kot vsako drugo.

Nekajkrat je prečital, kar je napisal in ugotovil, da je članek dober. Resnično, objektivno. Dejstev ni potvarjal. Prisegel bi lahko, da je sede na klopci na trgu občutil le mrtvaško tišino. Vse to je slišal na lastna ušesa. Res je, nato je kihnil, toda... kako se to pravi po rusko?

Mojster za senzacije je iz kovčka vzel knjižico-ruskih pregovorov, ki so bili prevedeni v njegovo materinščino in glasno prečital: »Kadarkoli kihneš, pomisli pri tem na svoje zdravje!«

ODGOVORI NA »Znanje in spomin«

O pripravah za vstajo slovenskega naroda

Na ljubljanski grad

Tone Tomšič

Jože Kavčič

Dan, ki ga nikoli ne pozabim

Bilo je 21. septembra 1943. Tegu dne ne bom pozabila vse življenje. Ze v zgodnjih jutranjih urah smo slišali okoli Novega mesta pokanje. Nenadoma smo zvedeli, da gredo proti naši vasi Gaberje pod Gorjanci nemške čete. Zbežali smo v Gorjance.

Nemci so prihajali iz Brežic in Krškega, mimo Otočca, nato pa skozi Ratež in Brusnice. Mislili so, da bodo v Gaberju naleteli na partizane, ki so se v naši vasi pogosto zadrževali.

Hudo so divjali Nemci v naši vasi. Lovili so ljudi po domovih, poljih in vinogradih, streljali vsevpred. V Gaberje so prišli 20 mladih ljudi, ki so jih polovili okrog Novega mesta. Samo moj stric je bil domačin iz Gaberja. Pri sebi je imel sliko sina — partizana, zato so ga takoj zaklali.

Ostale so peljali za Možetov hlev in jih pokosili s strojnico. Vres zid je bil krvav. Toda tudi mrlčev niso pustili pri miru in so jih oskrunili. Trgovskemu pomočniku Francu Mesojedcu so še mrtvemu osekali glavo.

Vaščani, sami otroci in stari ljudje, so morali gledati njihovo početje. Pogled na mrtve je bil strašen.

Tri dni so bili Nemci v naši vasi. Ko so se umaknili, so prišli mrtve iskati njihovoj svoji.

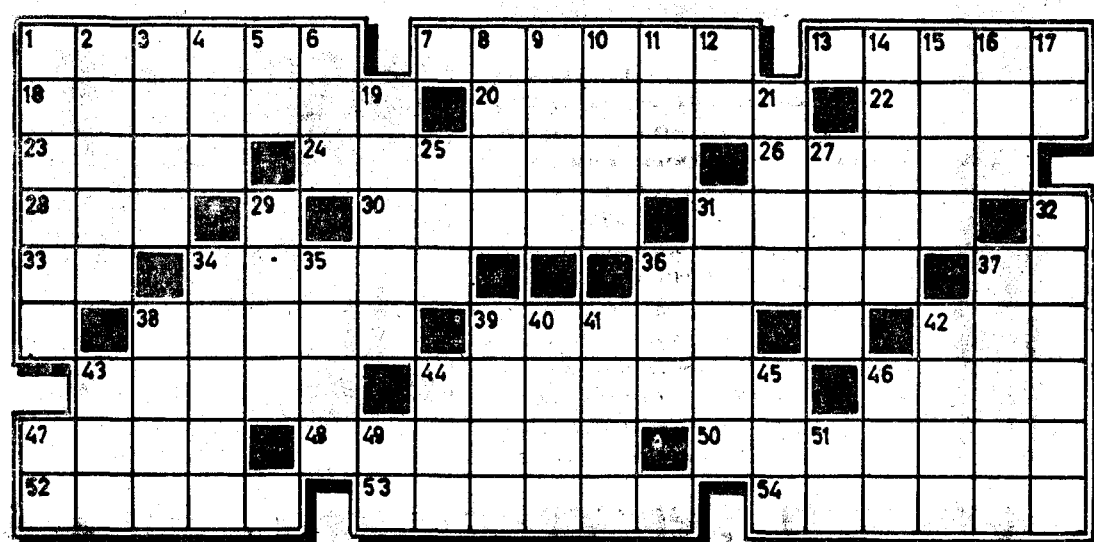
Marija Tutin

NAGRADNA KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. slovenski narodni heroj, ki je vodil pohod XIV. divizije na Stažersko (Viktor), 7. ročnemu metalcu podobno orožje, 13. razstreljivo telo, 18. slovenski narodni heroj, ki je na zasedanju

v Jajcu postal podpredsednik NKOP, zdaj predsednik Skupštine SFR Jugoslavije, 20. igra obraza, 22. primkec predsednika republike Tita, 23. ansambel treh godbenikov, 24. kamnit meteorit, 26. vrsta

kartaške igre, 28. reka, ki teče skozi Innsbruck, 30. element hoje, 31. partizansko ime narodnega heroja Matije Verdника, 33. avtomobilska oznaka valjevskega okraja, 34. ozka, visoka stavba, 36. pred

letl umrl slovenski slikar, 37. predlog, 38. del letala, 39. plat, 42. pletena posoda, 43. monarh, 44. slovenski narodni heroj, eden vodilnih organizatorjev NOB v Sloveniji, zdaj sekretar CK ZKS, 46. Klopčičeva drama, nastala med NOB, 47. opek pas tkanine ali parirja, 48. glavno mesto Armenske SSR, 50. človek, ki skuša kaj nati, 52. znak, ki zviša glasbeno noto za pol tona, 53. štacunar, prekupčevalec, 54. ravna stebra stavbe.

NAVPIČNO: 1. službujoča vojska, 2. bolgarsko pristaniško mesto ob Crnem morju, 3. grm z zdravilnimi jagodami, 4. moško ime, 5. samo, zgolj, 6. uradna kracica naše armade, 8. starorimski bog ljubezni, 9. reka na Koroskem, 10. prepustitve položaja sovražniku, 11. največji sesalec vseh časov, 12. kracica za »akademski klub«, 14. okret, 15. velik morskí šesalec severnih morij, 16. del telesa, 17. prva in predzadnja črka v abecedi, 19. vrsta železa, 21. nevidno droben delec snovi, 23. nasilna tatvina, 27. veletok v vzhodni Sibiriji, 29. slog, 31. oblopa vojna vozila, 32. partizanska vas pri Ljubljani, 34. tatinska ptica, 35. tekoče mazivo in gorivo, 36. industrijska rastlina, 37. beležnica, 38. hrvaški narodni heroj (Josip), 39. največja reka v Jugoslaviji, 40. debela gred, 41. žensko ime, 42. slovenski umetniški film s tematiko iz NOB, 43. tekočina v srcu in žilah, 44. čas brez vojne, 45. konica, bodica, 46. vprašalnica, 47. kracica za »televizija«, 49. kracica mednarodne človekoljubne organizacije, 51. začetnici priimka in imena osebnosti pod 18. vodoravno.

IZZREBANI NAGRAJENCI

Med 324 rešitvami nagradne križanke v 19. številki »TV-15« smo izžrebali naslednjih deset nagrajencev: 1. nagrado 5000 din dobi Mihael Belej, Kristanvrh 18, p. Podplat; 2. nagrado 4000 din dobi Zdravko Macarol, Ljubljana, Majaronaova 10; 3. nagrado 3000 din dobi Albin Zavadlal, Portorož 128, p. Portorož; 4. nagrado 2000 din dobi Franc Kordiš, Viševček 10, p. Stari trg pri Ložu; 5. nagrado 1000 din dobi Tonek Bezenšek, Metlika, Partizanski trg 13.

Od 6. do 10. je žreb določil knjižne nagrade naslednjim: Ivana Osterman, Zgornje Laze 179, p. Zgornje Gorje; Matevž Najevnik, Črna 64, p. Črna na Koroskem; Rudolf Balek, Narodnovci 42, p. Gornji Petrovci; Helena Subic, Stara vas 126, p. Žiri, in Jožko Prušnik, Tschachoritsch 49, P. Köttmannsdorf, Avstrija.

Denarne in knjižne nagrade bodo nagrajenci prejeli po pošti.

Rešitve za današnja uganko pošljite najkasneje do 20. junija.